

การสำรวจระดับทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย : กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง
อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

โดย

นางสาวสุทธวีรณ สุขศรีดากุล

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การสำรวจระดับทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย : กรณีศึกษาน้ำมะพร้าว หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง
อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

โดย
นางสาวสุทธีวรรณ สุขศรีดากุล

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**A SURVEY OF INDIVIDUAL SOCIAL CAPITAL IN RURAL THAILAND : A CASE STUDY
OF BAN LAWA MOO 7 TAMBON WAT PHLENG, AMPHOE WAT PHLENG
RATCHABURI PROVINCE**

**By
Suthiwan Sooksridakul**

**An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
MASTER OF ARTS
Program of Public and Private Management
Graduate School
SILPAKORN UNIVERSITY
2009**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ การสำรวจระดับ
ทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย : กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ” เสนอโดย นางสาวสุทธีวรรณ สุขศรีดากุล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะดังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.กฤษฎา พัทธราวนิช)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.นพดล เหลืองภิรมย์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ)

...../...../.....

50601376 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : ทูนทางสังคม

ศุทธิวรรณ สุขศรีดากุล : การสำรวจระดับทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย : กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดราชบุรี. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.สุธรรม รัตนโชติ. 80 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับทุนทางสังคม ปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และเสนอแนะการใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนของบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านละว้า จำนวน 80 ครอบครัว ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. ทุนทางสังคมในภาพรวมของบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจสูงกว่าทุนทางสังคมด้านปทัสถานและเครือข่าย

2. เพศ อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ ไม่มีผลให้ระดับทุนทางสังคมโดยภาพรวมต่างกัน ในขณะที่อายุ การศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมีผลให้ระดับทุนทางสังคมโดยภาพรวมต่างกัน

3. จากการที่ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายอยู่ในระดับที่น้อยกว่าทุนด้านความไว้วางใจและด้านปทัสถาน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อเป็นการเพิ่มระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมมือกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ของประชาชนในการจัดตั้งเครือข่ายระดับตำบล

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

50601376 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORD : SOCIAL CAPITAL

SUTHIWAN SOOKSRIDAKUL : A SURVEY OF INDIVIDUAL SOCIAL CAPITAL IN
RURAL THAILAND : A CASE STUDY OF BAN LAWA MOO 7 TAMBON WAT PHLENG, AMPHOE
WAT PHLENG RATCHABURI PROVINCE. INDEPENDENT STUDY ADVISOR :
ASST.PROF.SUDHUM RATTANACHOT,Ph.D.. 80 pp.

The objectives of this research were to study the levels of the social capital, factors affecting the levels of social capital in gender, age, education, occupation, income, Period of settlement, number of relatives, people involvement, and suggested the use of social capital in community development. The samples were of 80 householders who were the residents in BanLawa Moo 7 Tambon Watphleng, Amphoe Watphleng Ratchaburi Province. The data were collected by using a constructed questionnaire, and analyzed by using frequency, percentage and mean as descriptive statistics, using one way ANOVA to test hypotheses and using Multiple Linear Regression for constructing model of relationships between independent and dependent variables. Results of the study were briefly presented below.

1. Overall, the social capital of BanLawa was high and each aspect of social capital were in "high level".

2. Age, education, and people involvement significantly affected the levels of social capital at $\alpha = 0.05$. The others such as gender, occupation, income, period of settlement, number of relatives did not affect the levels of social capital.

3. Since the problem on social capital found in BanLawa was mainly on social network. Therefore, the best recommendation for increasing social capital was that the government and the local administration organizations should support the community radio laboratory center to use it as a channel to convey the local people making social network.

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับสำเร็จได้ด้วยดี เพราะความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.กฤษฎา พัทธราวิช ประชานกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ อาจารย์ ดร.นพดล เหลืองภิรมย์ กรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ที่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ สนับสนุนและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนการค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชนทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา แนวคิด และประสบการณ์ต่าง ๆ จนผู้วิจัยเกิดความรู้และความเข้าใจในวิชาต่าง ๆ ที่เรียน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ชาวบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรีทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และให้ความร่วมมือเป็นอย่างยิ่งในการตอบแบบสอบถาม โดยเฉพาะยัง คุณประชา เกิดพุ่ม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดเพลง ที่ได้กรุณาอนุญาตให้ดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

สุดท้าย ขอกราบขอบพระคุณต่อ บิดา มารดา รวมทั้งญาติพี่น้องเพื่อน ๆ ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นกำลังใจในการทำงานจนทำให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
สมมติฐานของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
การเก็บรวบรวมข้อมูล	4
นิยามเฉพาะ.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความหมายของทุนทางสังคม	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	10
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม.....	19
กระบวนการเกิดทุนทางสังคม	21
การวัดทุนทางสังคม.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	33
การออกแบบการวิจัย	33
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	33
การเก็บรวบรวมข้อมูล	34
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	35
การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	36

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	38
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	38
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง.....	42
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สมมติฐานของการวิจัย.....	44
ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม	58
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	60
สรุปผลการวิจัย	60
อภิปรายผลการวิจัย	63
ข้อเสนอแนะ	64
ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการวิจัย.....	64
ข้อเสนอแนะเพื่อการทำการวิจัยครั้งต่อไป	64
บรรณานุกรม	66
ภาคผนวก	69
ผนวก ก แบบสอบถาม	70
ผนวก ข ค่าความเชื่อมั่น	76
ผนวก ค หนังสืออนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษา.....	78
ประวัติของผู้วิจัย.....	80

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	38
2	ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง.....	42
3	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ	45
4	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ	46
5	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ	48
6	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้	50
7	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา.....	52
8	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน	53
9	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือญาติ.....	55
10	การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ชุมชน	57
11	ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางประชากร สถานภาพทางเศรษฐกิจ และ สถานภาพทางสังคม กับทุนทางสังคม	58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความทันสมัยที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจกระแสหลักเริ่มขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาโดยมีแนวคิดเบื้องหลังการพัฒนาแนวนี้คือ การใช้ทุนทางกายภาพเป็นฐานการพัฒนาให้ประเทศไปสู่ภาวะความทันสมัย จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับแรกๆ จะเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า เขื่อน เป็นต้น แนวคิดสังคมทันสมัยยังมีความเชื่อว่าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาตามกระแสหลักได้เน้นย้ำการพัฒนา “วัตถุ” ที่ปราศจากมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมและประเทศไทยได้รับผลกระทบของการพัฒนาตามแนวกระแสหลักอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศในปี 2540

ภายใต้ภาวการณ์ดังกล่าว แนวคิดที่ได้รับความสนใจมากขึ้นคือ แนวคิด เรื่อง “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ซึ่งแนวคิดนี้แม้จะไม่ใช่วิธีใหม่ในสังคมไทย แต่ก็ไม่ได้มีการหยิบยกขึ้นมาให้เป็นรูปธรรมชัดเจน จนกระทั่งภายหลังภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของไทย รัฐบาลได้กำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Program; SIP) โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในปี 2545 ปีแรกของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ประเทศไทยได้กำหนดให้ “ทุนทางสังคม” เป็นวาระแห่งชาติ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อเป็นฐานพลังในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นองค์รวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547) ซึ่งอยู่ระหว่างการระดมความคิดจากผู้เชี่ยวชาญ นักคิด นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ในแวดวงการพัฒนาเพื่อสร้างและประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมให้ชัดเจนขึ้น

เมื่อ “ทุนทางสังคม” ถูกกำหนดให้เป็น “วาระแห่งชาติ” การถกแถลงพูดคุยยังขยายวงกว้างและมีความเข้มข้นขึ้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้นในการนำไปกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศต่อไป โดยได้มีนักวิชาการ นักคิด ได้กล่าวถึงแนวคิดและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทุนทางสังคม เช่น เอนก นากะบุตร ได้กล่าวว่า “ ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาสิ่งที่หายจากไปในสังคมไทยคือ “เงิน” แต่สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่และสามารถทำให้พอกพูนขึ้นได้อย่างต่อเนื่องทั้งต่อผู้คนในระดับรากหญ้า ท้องถิ่น ต่อรัฐ ต่อโลก ก็คือ “ทุนทางสังคม” ซึ่งเป็นมรดกตกทอดของสังคมไทยมาช้านาน และ “ทุนทางสังคม” นี้ ไม่ได้หายไปในอดีต แต่คนไทยสามารถค้นพบและนำกลับมา ซึ่งทุนทางสังคมมีหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง จิตวิญญาณ เรื่องคุณค่า ภูมิปัญญา ความรักพวกพ้อง รักถิ่นฐาน รักบ้านรักเมือง ปัจจัยของคนที่มีความดีมีคุณและมีความคิดที่จะลุกขึ้นมาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่า “ทุนทางสังคม” (อนก นากะบุตร 2545: 7)

ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา พบว่ามีชุมชนที่พึ่งตนเองและสามารถดำรงอยู่ได้ โดยได้รับผลกระทบจากปัญหาภายนอกน้อยที่สุด หรือบางชุมชนก็ไม่ได้รับผลกระทบอะไรเลยอีกทั้งการพัฒนา ยังคงเติบโตตามปกติอย่างมีจังหวะก้าว โดยอยู่บนพื้นฐานเดิมของชุมชนนั้นก็เพราะว่าสังคมไทยยังมี “ทุน” อยู่ และทุนก็ไม่ได้หมายถึงทุนเงินตราเท่านั้น แต่หมายถึง “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ซึ่งหมายถึง “คุณค่า” สังคมไทยมีคุณค่าที่เป็นทุนทางสังคมของตนเองมานานแล้ว เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทางภาคใต้ หรือกลุ่มเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทางภาคเหนือและการรวมตัวกันอีกหลายรูปแบบ ซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการอาศัยทุนเดิมที่สังคมมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล ความไว้วางใจกัน การตอบแทนกัน ตลอดทั้งความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่อยู่บนฐานของชุมชน ฐานแห่งศักยภาพของตนเอง เป็นการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนชุมชนเข้มแข็ง (พิทยา ว่องกุล 2542:5)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

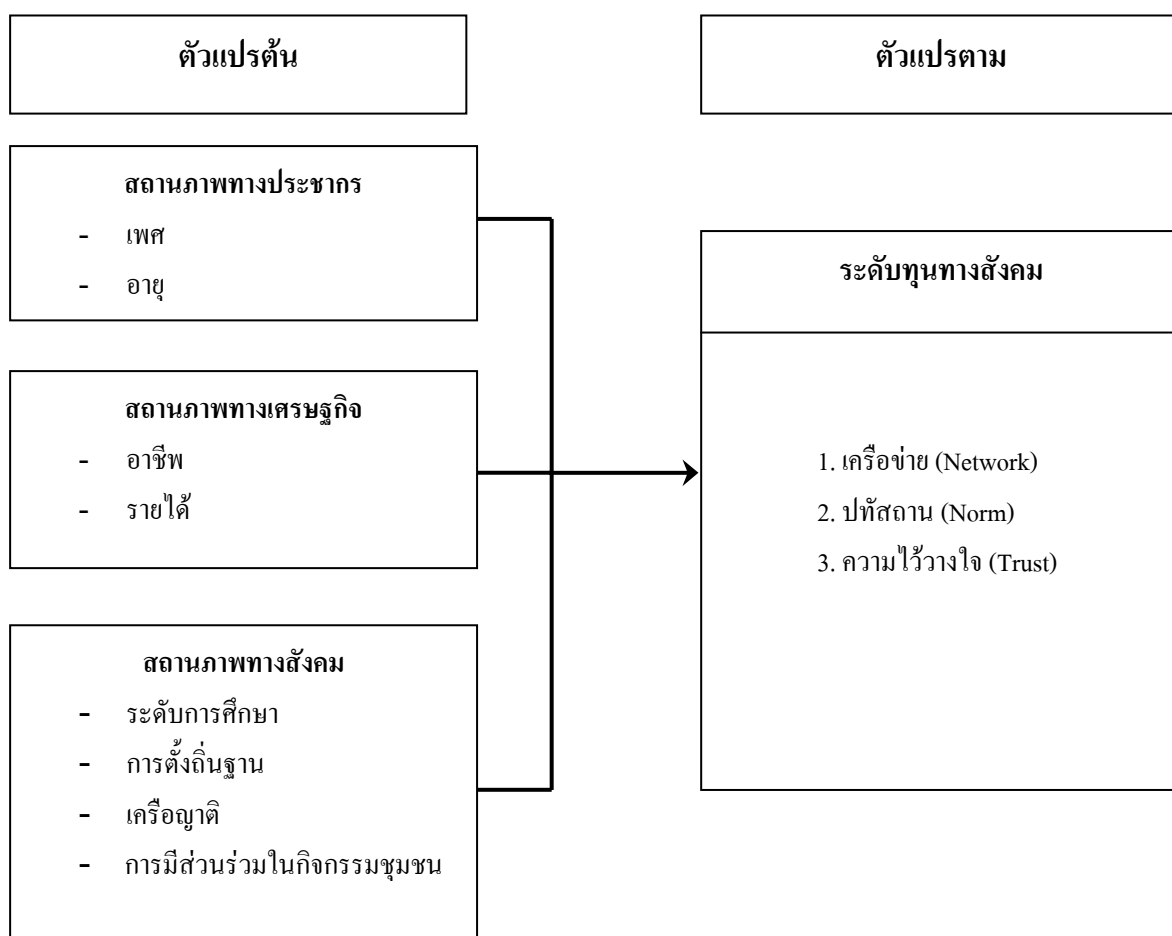
ในการวิจัยเรื่องการสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาย่านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยะปาริ วัง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ คือ

1. ศึกษาระดับทุนทางสังคม โดยศึกษาทุนทางสังคมใน 3 ด้าน คือ เครือข่าย ปทัสถาน และความไว้วางใจ
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
- 3.เสนอแนะการใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชน

สมมติฐานในการวิจัย

- สมมติฐานที่ 1 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ
- สมมติฐานที่ 2 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ
- สมมติฐานที่ 3 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ
- สมมติฐานที่ 4 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันตามรายได้
- สมมติฐานที่ 5 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันตามระดับการศึกษา
- สมมติฐานที่ 6 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันตามการตั้งถิ่นฐาน
- สมมติฐานที่ 7 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันตามเครือข่าย
- สมมติฐานที่ 8 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดราชบุรี จำนวน 100 ครั้วเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 80 ครั้วเรือน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปร 2 ประเภท ได้แก่ ตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent variable) ได้แก่ ปัจจัยด้านสถานภาพทางประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม ประกอบด้วย การศึกษา การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ระดับทุนทางสังคม ด้านเครือข่าย ปทัสถาน ความไว้วางใจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามต้องการ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม และมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยทำบันทึกถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อให้ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมเก็บข้อมูลถึงกลุ่มตัวอย่าง

2. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัวด้วยแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งผ่านการทดสอบความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือแล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ตอบแบบสอบถามจำนวน 80 ตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเองและผู้ช่วย พร้อมทั้งรอรับแบบสอบถามกลับ

3. ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บได้ทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาเรื่องข้อมูลที่ได้ทำการสอบถามไปแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการสอบถามใหม่ทันที เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ถูกต้องมากขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ลักษณะความมีชีวิตทางสังคม (social life) ซึ่งประกอบด้วยเครือข่าย (network) ปทัสถาน (norms) และความไว้วางใจ (trust) ที่ทำให้สมาชิกของสังคม กระทำร่วมกันเพื่อให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งใช้การวัดระดับทุนทางสังคมด้วยแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

สถานภาพทางประชากร หมายถึง สถานภาพทางประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ และอายุ

สถานภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย อาชีพ และรายได้

สถานภาพทางสังคม หมายถึง สถานภาพทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย ระดับการศึกษา การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้รับทราบระดับทุนทางสังคมของบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี
2. ได้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคงอยู่ของทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาบ้านละว้าหมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. ความหมายของทุนทางสังคม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม
4. กระบวนการเกิดทุนทางสังคม
5. การวัดทุนทางสังคม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของทุนทางสังคม

การให้ความหมายทุนทางสังคมนั้นมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมุมมองต่อมิติและสถานการณ์ของบุคคลนั้นๆ มีนักวิชาการหลายท่านทั้งในและต่างประเทศพยายามกำหนดความหมายให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งบุกเบิกงานเขียนเรื่องทุนทางสังคมเป็นคนแรกๆ นั้น ได้เขียนบทความชื่อ “ทุนทางสังคมกับความเจริญ” เมื่อปี 2532 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวคิดนี้มีมาก่อนการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเสียอีก แต่ในขณะนั้นยังไม่ได้แพร่หลายมากนัก เขามองว่าป่าเปรียบเหมือนทุนทางสังคม หากมีการนำทุนทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่เราใช้ประโยชน์ร่วมกันมาให้กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็จะทำให้เกิดความอยุติธรรมและสังคมจะไม่มีวันเจริญได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นการจัดการป่าจึงไม่ควรให้นายทุนเป็นผู้เข้าไปจัดการ เพราะเป็นการผลักภาระการลงทุนไปให้สังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2539) หากอ่านงานเขียนของนิธินั้น จะพบว่าม้งงานหลายชิ้นที่ได้เชื่อมโยงกับทุนทางสังคมแต่ไม่มีการกล่าวถึงโดยตรง ในปี 2537 นิธิได้เขียนบทความเรื่อง “ต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม” โดยกล่าวถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาเขื่อนปากมูลของรัฐโดยขาดการคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไป เป็นการกล่าวถึงการคำนวณด้านมูลค่าที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เป็นทุนทางสังคมของชาวบ้าน (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2539) แม้ว่างานทั้งสอง

ขึ้นจะไม่ได้กล่าวถึงว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนทางสังคมโดยตรง แต่ทั้งสองชั้นก็ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ โดยทุนทางสังคมดังกล่าวต้องมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างถูกวิธี มิใช่ให้คนใดคนหนึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ หลังวิกฤติเศรษฐกิจนั้น ในปี 2541 นิธิได้กล่าวถึงทุนทางสังคมของสังคมไทยที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมมีความสำคัญมากและไม่ควรมองข้าม คือความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติซึ่งมีบทบาทอย่างชัดเจนในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา บทบาทดังกล่าวเช่น การเป็นตาข่ายรองรับคนตกงานได้ระดับหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมนั้น ต้องเริ่มจากการมองหาทุนที่มีอยู่แล้วและหาทางพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2541, อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ 2542: 2; กนกรัตน์ กิติวิวัฒน์ 2545: 26)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) มองทุนทางสังคมว่า มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน ทั้งในด้านการสงเคราะห์ การเพิ่มโอกาส การพิทักษ์สิทธิ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การระดมทุนทางสังคมจะต้องมองจากประเด็นพื้นฐานหลัก สามประการคือ พื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของสวัสดิการไทย, พื้นฐานทางความคิดขององค์กรเอกชนอิสระในสังคมไทย และวิธีการสนับสนุนองค์กรเอกชนอิสระในการปรับเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมัยใหม่ กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมในการตอบแทนกัน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต่างก็เป็นรูปแบบของทุนทางสังคมซึ่งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิของตนอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้อานันท์ยังเห็นว่า การระดมทุนเพื่อสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่าที่มีในสังคมจะมีการขยายตัวและขยายตัวได้มากขึ้น บนเงื่อนไขประชาสังคมที่เข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่าเกิดทุนทางสังคมซึ่งนำไปสู่พลังทางสังคม ที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกอย่าง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2542) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง มีหน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่างๆ ของชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีจิตวิญญูณสังคม

อัมมาร สยามวาลา (ชูวิธ ฤกษ์ศิริสุข 2543: 16-17) ก็ได้มองเรื่องทุนทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจและกลไกที่เป็นบรรทัดฐานการอยู่ร่วมกัน (โดยยกตัวอย่าง นักมานุษยวิทยาที่ทำการวิจัยเรื่องผีบ้านผีเมืองต่างๆ ก็พบว่าเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่สร้างวินัยในชุมชนทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกัน) การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระยะเวลานานทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชน ซึ่งเพิ่มหรือลดได้ และมีใช้สิ่งที่ดีเสมอไป ทุนทางสังคมที่ไม่ดี เช่น

ระบบอุปถัมภ์ ที่เป็่็นสิ่งที่อยู่บนฐานความไม่เสมอภาคที่ต้องมีผู้มีอำนาจและผู้พึ่งพิงอยู่ ซึ่งต่างจากกลไกชุมชนที่เกิดขึ้นบนฐานความเท่าเทียมกันต่างเชื้ออาศัยกัน อัมมารให้ความเห็นว่า ทูตทางสังคมของประเทศไทยนั้นมิในระดับเล็ก เราจะต้องค่อยๆสร้างทูตทางสังคมให้เหนือขึ้นไปจากระดับชุมชนให้เกิดขึ้น

บุคคลที่มองทูตทางสังคมจากความสัมพันธ์ทางสังคมอีกท่าน ก็คือ เสรี พงศ์พิศ (2544: 257-258) ได้มองทุนของกองทุนหมู่บ้านเป็นทูตทางอย่างหนึ่ง การมีกองทุนหมู่บ้านเป็นสิ่งที่เอื้อให้เกิดทูตทางสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเงินไม่ใช่เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกัน แต่ทว่ามีลักษณะเป็นผลพลอยได้มากกว่า สิ่งที่เกิดจากการมีกองทุนหมู่บ้านทำให้กองทุนนี้แตกต่างจากสถาบันอื่น คือทูตทางสังคม โดยเห็นว่า ทูตทางสังคม ก็คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านสัมพันธ์กันแบบพี่น้องที่ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน เคารพนับถือให้เกียรติกัน มีความเสมอภาคในศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกันในทรัพยากรที่เป็นส่วนรวม ความสัมพันธ์ของคนกับคน และกับป่า ดิน น้ำ ธรรมชาติรอบตัว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ผสมกลมกลืนกลายเป็นเนื้อเดียวกันในความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

สำหรับนักพัฒนาชุมชนนั้น จะนำแนวคิดเรื่องทูตทางสังคมมาประยุกต์ใช้กับสังคมคน โดยพยายามเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน และเน้นที่การปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ไม่เน้นการให้ความหมายของแนวคิด แต่จะเน้นในเรื่องของคุณค่าของทูตทางสังคมในสังคมของคนที่จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม

ครูชบ ยอดแก้ว (อ้างถึงใน พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ 2545: 68) กล่าวถึงทูตทางสังคมว่า คือทุนวัฒนธรรม ทุนทางจิตใจ ทุนทางสังคมในสังคมไทย เช่น ศาสนา พ่อแม่ ญาติ พี่น้อง เพื่อน และสิ่งต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดภูมิปัญญาในการคิด การทำกิจกรรม และการดำรงชีวิต นอกจากนี้ครูชบยังได้ต่อขอความคิดในเรื่องทูตทางสังคม ซึ่งในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของพระสุบิน ปณีโต พระนักพัฒนาแห่งวัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด ซึ่งได้ศึกษารูปแบบการจัดตั้งมาจากครูชบ ยอดแก้ว ก็เน้นเรื่องการนำทูตทางสังคมมาใช้ดำเนินการกลุ่มดังกล่าว ภายใต้การนำพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาในเชิงเศรษฐกิจ และทูตทางสังคมจะส่งเสริมให้การดำเนินการด้านการรวมกลุ่มตั้งสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งกลุ่มจะให้ความไว้วางใจกันเป็นอย่างมาก โดยการให้กู้ยืมเงินของสมาชิกนั้น บรรทัดฐานของกลุ่มเป็นกลไกให้สมาชิกปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ดังกล่าว การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของสังคมไทยนั้น คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดจึงเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทยอย่างมาก แม้ว่าปัจจัยหลายอย่างในปัจจุบันทำให้สถาบันดังกล่าวลดบทบาทลงไปก็ตาม แต่ก็ยังมีสถาบันด้านศาสนา เช่น

วัดสวนแก้ว, วัดพระบาทน้ำพุ หรือบุคคลด้านศาสนาเช่น หลวงตามหาบัว ที่ถือเป็นทุนทางสังคมของชุมชนได้

อมรา พงศาพิชญ์ (อ้างถึงใน บัวพันธ์ พรหมพักพิง 2546: 124-138) เห็นว่าการสร้างประชาสังคมให้มีความเข้มแข็งนั้น ควรเกิดจากองค์กรนอกภาครัฐ เพราะการสร้างประชาสังคมโดยกลไกรัฐเป็นการกระทำที่ทำลายประชาสังคม ในการวิเคราะห์เรื่องทุนทางสังคมนั้น อมราเห็นว่าการวิเคราะห์เรื่องทุนทางสังคมจำเป็นจะต้องวิเคราะห์ควบคู่กับทุนวัฒนธรรม โดยสรุปไว้คร่าวๆว่า ทุนทางสังคมคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวดิ่งระหว่างบุคคล สถาบัน และ/หรือ องค์กร ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่มและรูปเครือข่าย ทั้งนี้รวมค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ อมรายังมองทุนทางสังคมโดยทำความเข้าใจกับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งในสังคมไทยมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ซึ่งมีลักษณะของการเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างคนที่เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้ยากกว่ากับคนที่เข้าถึงได้ง่ายกว่า

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (2546) กำหนดให้ “ทุนทางสังคม” หมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความผูกพันเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจสายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม

เล็ก กุดวงศ์แก้ว (2547) กำหนดให้ทุนทางสังคม หมายถึง แรงงานที่เราต้องทำงานช่วยกัน เราเรียกว่า “ลงแขก” หรือการร่วมมือกันในรูปแบบอื่นๆ ก็เป็นทางสังคม ทุนทางปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือแนวความคิดที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน ทุนที่เป็นสวัสดิการให้แก่ชีวิต ได้แก่ ผืนป่า แม่น้ำที่เป็นธรรมชาติ ทุกวันนี้เราไม่ได้จนจริง เพราะเรามีทุนที่ไม่ใช่เงิน นั่นคือ ทุนทางสังคม ประเทศไทยมีคนจนเพราะขยัน แต่ขยันแบบไม่มีสติ แล้วยังขาดรากแก้วอีก ใครมาบอกว่าอะไรดีก็ทำตาม ทำให้คนไม่มีรากเหง้าของตนเอง คนไทยไม่ได้มีคนจนจริง จนวิธีคิดเพราะมีคนมาบอกว่าเราจน

สุธรรม รัตนโชติ (2549) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ ระบบสังคม (Social system) ที่มีลักษณะพิเศษทางสังคม (Social Features) เช่น เครือข่าย (networks) ปทัสถาน (norms) ความไว้วางใจ (trust) หรือความสัมพันธ์ (relationships) และความเข้าใจ (understanding) เป็นผู้กระทำ (acting) ทำงาน (working) ช่วยเหลือ (helping) ปรงแต่ง (shaping) หรือให้การสนับสนุน (facilitating) ให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้น (pursue more effectively) มีประสิทธิผลมากขึ้น (work more effectively) การปฏิสัมพันธ์ดีขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ หรือความร่วมมือดีขึ้น (better cooperation)

โคลแมน (Coleman 1988) ได้ให้นิยามทุนทางสังคมว่าเป็นเรื่องของโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อให้บุคคลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมารวมมือกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งยังเป็นช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร และเป็นเรื่องของระบบความไว้วางใจบนฐานความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ได้แก่ ความเป็นครอบครัว ความเป็นชุมชนเดียวกัน และการมีความเชื่อร่วมกัน

พัทน์ม (Putnam 1995) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าเป็น ลักษณะความมีชีวิตทางสังคม (social life) ซึ่งประกอบด้วยเครือข่าย (network) ปทัสถาน (norms) และความไว้วางใจ (trust) ที่ทำให้สมาชิกของสังคม กระทำร่วมกันเพื่อให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออย่างย่อ ทุนทางสังคม หมายถึง ความผูกพันทางสังคม (social connection) ปทัสถานและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ของคนในสังคม

คาวัชิ (Kawachi 1997) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าเป็น ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ประชาสังคม (civic partnership) ปทัสถานของการแลกเปลี่ยน (norms of reciprocity) และความไว้วางใจผู้อื่น (trust)

ธนาคารโลก (World Bank 2001) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าเป็น สถาบัน ความสัมพันธ์และปทัสถานที่ปรุ้งแต่งคุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ของสังคม

กัลป์ลิเวย์ (Gullivray 2002) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าเป็น เครือข่าย (networks) ปทัสถาน (norms) ที่ช่วยให้ชุมชนและองค์กรทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากความหมายของทุนทางสังคมดังกล่าวข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง แนวคิดที่สื่อความหมายโดยนัย เพื่อการเพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความยั่งยืน ของสังคม โดยเฉพาะความร่วมมือร่วมใจกันในสังคม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดทุนทางสังคมของโรเบิร์ต พัทน์ม (Robert D. Putnam)

บุคคลที่เป็นคนทำให้ความคิดเรื่องทุนทางสังคมเป็นที่ถกเถียงกันทั่วไปในปัจจุบันคือนักรัฐศาสตร์ชื่อ โรเบิร์ต พัทน์ม (Robert D. Putnam) จากผลงานชื่อ Making Democracy Work: Civic Traditions in Mordern Italy (1993) โดยพัทน์มให้เกียรติกับงานของ ลอรี (Glen Loury), นูร์ดีเยอ, โคลแมน, จาคอบ และนักจิตวิทยาสังคมชื่อซีลีย์ (John R. Seeley) และคนอื่นๆ เขาใช้ทุนทางสังคมในการอธิบายการทำให้เกิดประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยเขาได้ทำการศึกษาหมู่บ้านในอิตาลีได้ในช่วงปีทศวรรษ 1970s เขาอธิบายความยากจนในอิตาลีตอนใต้ว่าเป็นเพราะประชาชนขาดทุนทาง

สังคม ไม่ใช่เงื่อนไขในเชิงโครงสร้าง เขาเห็นว่าทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ (trust) บรรทัดฐาน (norm) และเครือข่าย (network) โดยการจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อความร่วมมือ นั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและมีความไว้วางใจกัน หรือที่เรียกว่าทรัพยากรทางศีลธรรม (moral resource) ทุนทางสังคมยังมีลักษณะเป็นประโยชน์สาธารณะ (public good) ซึ่งอาจมีองค์กณิธิบุคคลเป็นตัวแทนในการจัดการได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากกิจกรรมทางสังคม ซึ่งทุนทางสังคมจะมีข้อผูกมัด บรรทัดฐานและความไว้วางใจที่ สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ พัทนัมเห็นว่าทุนทางสังคมสามารถอยู่ในรูปของผลประโยชน์สาธารณะ ได้เช่นเดียวกับแนวคิดของโคลแมน และนอกจากนี้ ทุนทางสังคมก็สามารถอยู่ในรูปของ ผลประโยชน์เฉพาะบุคคลได้เช่นกัน

พัทนัม (Putnam 2002) อธิบายเรื่องเครือข่ายและบรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องการเอื้อประโยชน์ต่อกันและกันว่าเป็นทุนทางสังคม เพราะเครือข่ายก็คือทุนทางสังคมใน รูปแบบหนึ่งที่สร้างคุณประโยชน์ทั้งในปัจเจกบุคคลและกลุ่ม และเรายังสามารถลงทุนสร้าง เครือข่ายได้ นอกจากนี้พัทนัมยังนำศัพท์คำว่า Bonding (ผูกพัน) และ Bridging (ยึดโยง) มาใช้ เขา อธิบายว่าภายในกลุ่มๆ หนึ่งนั้น มีสิ่งที่สร้างความผูกพัน (Bonding) ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งถือ เป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคมภายในกลุ่มนั้นๆ ในกลุ่มเหล่านั้นก็จะมีการติดต่อ กับ กลุ่มอื่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม(Bridging) ให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้าง เครือข่ายนั่นเอง และเราสามารถให้ทุนทางสังคมในกลุ่มและเครือข่ายนี้เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ต่างๆ เป็นการสร้างสรรค์ประชาสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนา ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น

พัทนัมได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสำคัญของการตระหนักถึงภาระหน้าที่ ซึ่งแต่ละคน พึงมีต่อสังคมของตนโดยมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะเข้าไปช่วยกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ซึ่งเรียกลักษณะนี้ว่า Civic Engagement คำนี้เป็นคำที่วงวิชาการในประเทศไทยยังไม่นิยมใช้มากนัก แต่โดยมากจะพบ ในเอกสารของอเมริกา ซึ่งมาลิคและวาล์ (Malik and Wagle 2000: 3) ได้อธิบายคำนี้ว่าเป็นส่วน หนึ่งของการเกิดทุนทางสังคม ถ้าเราเข้าใจศัพท์ดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชน/ พลเมืองหรือตัวแทนที่เขาไว้วางใจให้ใช้อิทธิพล, มีส่วนร่วม และควบคุมเรื่องของส่วนรวม เราก็จะ พบกระบวนการนี้ในทุนทางสังคมโดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและกระบวนการที่เขาเต็มใจเข้า ไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดี หรือกล่าวโดยทั่วไปว่า Civic Engagement นำไปสู่ทุนทางสังคม และความสำเร็จทางการพัฒนาผ่านช่องทางการมีปากเสียงของประชาชน, ผ่านตัวแทนประชาชน และความรับผิดชอบ (accountability)

พัทธัมเห็นว่า เมื่อ Civic Engagement ผังตรงเข้าไปในผู้คนก็จะไปเสริมให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันและเกิดความไว้วางใจ ซึ่งเป็นเหมือนสิ่งหล่อลื่นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ความร่วมมือกับชุมชนของตัวกระทำให้ออกมาเพื่อให้เกิดความไว้วางใจหรือเพื่อประกันชื่อของปัจเจกบุคคลอื่นๆและจะลดการจ้องเฝ้าและการกระทำผิดได้ พัทธัมเน้นในเรื่องคุณภาพของกระบวนการปฏิบัติระหว่างกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมือง เขากล่าวว่า เดอ ทอคเคววิลล์ (De Tocqueville) ได้ทำให้เกิด Civic Engagement ในทศวรรษ 1830s มาแล้ว ซึ่งเป็นความสำเร็จของอเมริกาอย่างมาก

มาลิก และวาล์เกิล เห็นว่า Civic Engagement ก่อให้เกิดการแสดงบทบาทสำคัญต่อรูปแบบการพัฒนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม (Stiglitz 1998 ; Malik 2001, อ้างใน Malik and Wagle 2000: 1) โดย ประการที่หนึ่ง Civic Engagement มักจะได้รับการมองในเชิงปรัชญาด้านศีลธรรมว่าเป็นผลที่จะเกิดในตัวเอง ซึ่งกระทำการส่งเสริมให้เกิดทุนทางสังคม และก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพด้วย ประการที่สอง ถ้าสร้างความสำเร็จในการพัฒนาที่มี Civic Engagement ประกอบอยู่ด้วยนั้นก็จะให้ผลกำไรในระยะยาวที่ดีกว่า และ ประการที่สาม การมุ่งประเด็นในเรื่อง Civic Engagement นี้จะมีนัยของการเสริมศักยภาพของประเทศให้แข็งแกร่งเพื่อจัดการกับกระบวนการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการระหว่างประเทศได้ด้วย นอกจากนี้ คอร์ทเทน (Korten 1998 อ้างใน Malik and Wagle 2000:4) ก็ได้ให้ประเด็นทางการเมืองไว้ว่า ถ้าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนแล้ว Civic Engagement ก็คือสิทธิที่จะนิยามเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ (Public Good) คือการตัดสินใจในเชิงนโยบายโดยการมองถึงประโยชน์นั้นและควรตั้งสถาบันขึ้นมาเพื่อจัดการกับมัน ซึ่งการมี Civic Engagement ก็คือการแสดงสิทธิของพลเมืองทุกคนที่มีเสียงในเรื่องที่ตนเป็นกังวลและสามารถชี้แจงอย่างมีเหตุผล ซึ่งสิทธิดังกล่าวจะมีพลังอย่างมากเมื่อมันถูกผังตรงอยู่ในเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเอื้อผลประโยชน์ต่อกัน อย่างแน่นแฟ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวคิดเรื่อง Civic Engagement จึงค่อนข้างคล้ายคลึงกับเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกรวมหมู่ และเมื่อหันกลับมามองในแบบของประเทศไทย เราจะเข้าใจใน Civic Engagement ได้ว่าเป็นเรื่องของใจ หากไม่มีใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำใด ก็ยากที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีได้

อย่างไรก็ดี ทุนทางสังคม มีขั้นตอนและองค์ประกอบ นอกเหนือจากที่พัทธัมได้กล่าวไว้ เช่น ความไว้วางใจ ย่อมเกิดหลังจากการที่คนมีปฏิสัมพันธ์ที่ต่างกัน ภายใต้บรรทัดฐานร่วมกัน หรือการสร้างเครือข่ายร่วมกัน และเป็นเครือข่ายที่จะนำไปสู่การมีทุนทางสังคม ซึ่งอาจมีทุนทางสังคมอยู่แล้วหรือสร้างทุนทางสังคมขึ้นใหม่ก็ได้ เมื่อทุกคนยอมรับในระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน จะ

นำไปสู่ความไว้วางใจว่าต่างฝ่ายจะร่วมกันปฏิบัติ ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์นั้น ก็จะทำให้เกิดทุนทางสังคมร่วมกันได้

แนวคิดทุนทางสังคมของธนาคารโลก (World Bank)

ภายหลังการมีฉันทามติแห่งวอชิงตัน 1991 (Washington Consensus) ซึ่งเขียนโดย วิลเลียมสัน (John Williamson) ที่เสนอให้มีการปรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจในละตินอเมริกา โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมประเด็นสำคัญหลักๆ คือ การเปิดเสรีทางการค้า ยึดมั่นรักษา เสถียรภาพราคา และสนับสนุนแนวทางตามแบบเสรีนิยมแนวใหม่ (Neo-Liberalism) โดยเห็นว่า กลไกตลาดนั้นควรปล่อยให้เป็นไปโดยเสรี และรัฐไม่ควรเข้าแทรกแซงเพราะมีต้นทุนซึ่งอาจจะ มากกว่าประโยชน์ที่ได้รับ แต่ในปลายปีทศวรรษที่ 1990s ฉันทามติแห่งวอชิงตันก็ถูก วิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก เช่นการปฏิเสธในเรื่องการขัดแย้งระหว่างรัฐกับตลาดโดยเห็นว่ารัฐกับ ตลาดเป็นส่วนที่เติมเต็มซึ่งกันและกัน เกิดวาระด้านสังคมที่นำเอามาโต้แย้งนโยบายด้านการพัฒนา และด้านเศรษฐกิจ และได้มีการเชื่อมประเด็นทางสังคมโดยชี้ให้เห็นผลกระทบจากความผิดพลาด ของตลาด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อหาทางเลือกที่ดีกว่าตลาดเสรี โดยความ ร่วมมือจากหลายด้านทั้งด้านสังคมและเอกชนในการตัดสินใจและแก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่านมา โดยเฉพาะข้อถกเถียงในต้นปี 1998 ของสติกลิตซ์ (Joe Stiglitz) ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งรอง ประธานอาวุโสและหัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ของธนาคารโลกขณะนั้น เห็นว่าฉันทามติแห่ง วอชิงตันมีความไม่สมบูรณ์ และชี้ทางที่ผิด และมีลักษณะที่เป็นคำแนะนำแต่ไม่ใช่วิธีการที่เป็น เครื่องมือ เขาเห็นว่าการที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการออกกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ, ในด้านนโยบาย อุตสาหกรรม, การป้องกันสังคม, และการจัดสวัสดิการนั้น ประเด็นไม่ได้อยู่ที่การตัดสินใจว่าจะเข้า ไปมีบทบาทหรือไม่ แต่อยู่ที่การจะเข้าไปมีบทบาทอย่างไร นอกจากนี้รัฐกับตลาดยังต้องทำงานเป็น ส่วนที่เสริมให้แต่ละส่วนทำงานได้ดียิ่งขึ้น (อนุวัฒน์ ชลไพศาล 2546)

นอกจากนี้ ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 1990 ธนาคารโลกได้ถูกขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมกดดันและเรียกร้องอย่างหนัก ว่าควรให้ความสำคัญต่อการเป็นมนุษย์ (Human Face) ใน วันคริสต์มาสปี 1990 ได้มีชาวบ้านในอินเดียได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำ Namara ได้รวมขบวนกันคัดค้านการสร้างเขื่อน Sardar Sarovar จากเดินขบวน 8 วัน ตำรวจก็เข้า สลายการชุมนุม และมีคน 140 คน ถูกจับกุม จากนั้นสื่อก็ได้ประโคมข่าวเรื่องนี้อย่างมาก 21 วัน ต่อมา ธนาคารโลกก็ได้ให้มีการเปิดเผยความคิดเห็น และมีการจัดทำรายงานเล่มหนาส่งให้กับ ประธานธนาคารโลก ซึ่งทำให้โครงการสร้างเขื่อนถูกยกเลิก เหตุการณ์ดังกล่าวไม่เพียงทำให้ ขบวนการเคลื่อนไหวตระหนักถึงความสำคัญของพลังที่ตนมีอยู่ แต่ยังทำให้คนที่ทำงานใน

ธนาคารโลกตระหนักว่าต้องมีการปฏิรูปสถาบัน ไม่เช่นนั้นธนาคารก็จะถึงจุดจบ (Goldman 2001: 192)

ในปี 1991 ธนาคารได้จัดตั้งส่วนการพัฒนาด้านสังคมที่สำคัญขึ้นมา คือแผนกสิ่งแวดล้อม (Environment Department) ต่อมาธนาคารโลกก็ได้แยกส่วนพัฒนาสังคม (Social Development Division) ซึ่งเดิมอยู่ในแผนกสิ่งแวดล้อมเป็นแผนกพัฒนาสังคม (Social Development Department) โดยทำงานประสานเป็นเครือข่ายด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างยั่งยืน ทั้งสองแผนกนี้ได้ทำงานด้านเครือข่ายการลดปัญหาความยากจนและจัดการทางเศรษฐกิจ และเครือข่ายทางการเงินเอกชน และโครงสร้างพื้นฐาน โดยในปี 1992 ได้มีการประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit) ที่เมืองริโอ เด จาเนโร ประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นคือ เรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

ทุนทางสังคมของธนาคารโลกนั้นเกิดจากคนที่ไม่ใช่สายเศรษฐศาสตร์ แต่นักรัฐศาสตร์เป็นผู้นำมาใช้ ซึ่งงานของโคลแมนได้รับการอ้างอิงจากธนาคารโลก ให้เป็นงานชิ้นแรกในการศึกษาเรื่องทุนทางสังคม นอกจากนี้ได้มีการจัดทำเอกสารเรื่องทุนทางสังคมชื่อ Social Capital : A Multifaceted Perspective โดยมีดาชกุปตา (Partha Dasgupta) และเซรา เอลดิน (Ismail Serageldin) (1999) เป็นบรรณาธิการเอกสารดังกล่าว เป็นงานที่มาจากการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของสภาที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของธนาคารโลก ในเดือนเมษายน ปี 1997 ซึ่งเป็นชุดงานสัมมนาต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 1993

การเริ่มต้นทำงานวิจัยของธนาคารโลกเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อไม่นานนัก นับจากที่ธนาคารโลกได้จัดทำเว็บไซต์ <http://worldbank.org/poverty/scapital> ในปี 1998 และในปี 2002 ส่วนการพัฒนาสังคม (Social Development Division) ของธนาคารโลกก็ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ในการจัดระเบียบวาระการพัฒนาสังคมของธนาคาร โดยได้มีการจัดการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อทำเรื่องทุนทางสังคมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อทุนทางสังคมในการพัฒนาเป็นอย่างมาก แนวคิดที่ธนาคารโลกใช้นั้นเป็นแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์เป็นส่วนมาก โดยเห็นว่าคนที่ประชาชนมีทุนทางสังคมมากนั้น จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรืองด้วย สิ่งสำคัญที่มีความสำคัญร่วมกันคือ ทุนทางสังคมเกิดเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ ซึ่ง ธีปะ นารายัน (Deepa Narayan) และ ไมเคิล คาสสิดี (Michel Cassidy) ก็มีความเห็นว่า แนวคิดดั้งเดิมของทุนทางสังคมก็คือ ความสัมพันธ์และทุนทางสังคมจะเห็นก็ต่อเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกัน (Narayan and Cassidy 2001: 60)

ธนาคารโลกได้นำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในงานพัฒนา โดยมองแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในฐานะที่เป็น “Missing Link” (ส่วนที่ขาดหาย) ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นช่วงที่ธนาคารโลกกำลังปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่ธนาคารความรู้ แทนที่จะเป็นองค์กรให้ทุนเพียงอย่างเดียว โดยมีการให้นักสังคมวิทยาเข้าไปมีบทบาทในธนาคารมากขึ้น และทุนทางสังคมก็ได้ยกระดับจากแนวคิดไปสู่การเป็นนโยบาย ธนาคารโลกมองเรื่องทุนทางสังคมอย่างกว้างๆ ตั้งแต่เรื่องของศักยภาพความสามารถ แม้แต่ระบบการเมือง เป็นเรื่องของคุณสมบัติ/คุณลักษณะของสังคม (Property of society) ซึ่งเน้นความเชื่อมโยง เครือข่ายทางสังคม (Network) ที่สังคมมีและสามารถทำงานได้ ก็คือสิ่งที่สังคมมีและสามารถทำงานร่วมกันได้ แก้ไขปัญหาได้ ทุนทางสังคมของธนาคารโลกค่อนข้างเน้นในเรื่องขององค์กร/สถาบันทางสังคม โดยมองว่าองค์กรภายนอกที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือชุมชนหรือกลุ่มคนสามารถสร้างทุนทางสังคมให้กับคนเหล่านั้นได้ สิ่งที่พูดถึงกันมากที่สุดที่เป็นทุน คือเรื่องของ ความไว้วางใจ (Trust) และการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน (Reciprocity) ทั้งหมดนี้เพื่อที่จะนำไปสู่ความร่วมมือของสังคมที่จะผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและร่วมมือกันทำงานได้ (Francis 2002) และได้เสนอว่าการมีต้นทุนทางสังคมสูง จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน และความเสื่อมโทรมของสังคมที่ปรากฏให้เห็น เกิดจากการขาดทุนทางสังคม อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (The World Bank 1999, อ้างถึงใน เอก ตังทรัพย์วัฒนา : 328) โดยธนาคารโลกได้หันมาให้ความสำคัญกับงานวิจัยที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ ที่ธนาคารเป็นผู้ให้ทุน และพบว่างานวิจัยเหล่านี้มีเรื่องของทุนทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการแบ่งระดับการวิเคราะห์ทุนทางสังคมทั้งในระดับมหภาค จุลภาค และมัชฌิมภาค ซึ่งโดยสรุปแล้วธนาคารโลกได้หมายถึง “สถาบัน ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม” (เสรี พงศ์พิศ 2547: 77) ทุนทางสังคมมิใช่แค่เป็นการรวมสถาบันต่างๆ ที่สร้างสังคมให้เข้มแข็ง แต่เป็นกาวที่เชื่อมโยงสถาบันเหล่านี้เข้าด้วยกันด้วย

ฟรานซิส (Francis 2002) ได้ศึกษาจากงานวิจัยของธนาคารโลกว่า ได้นำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมนี้ไปใช้แบบใดบ้าง เขาพบว่า มีงานวิจัย จาก 12 ประเทศ ที่ทุนทางสังคมถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการประเมินความยากจน และธนาคารโลกก็ได้เผยแพร่แนวคิดนี้ตามสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ และนำเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์งาน เช่น งานนี้จะต้องวิเคราะห์เรื่องเครือข่าย (network) มากกว่าที่เคยทำและก็นำไปสู่การวิเคราะห์โครงการว่าทุนทางสังคมที่เป็นผลมาจากงานวิจัยของกิจกรรมที่ธนาคารโลกทำคืออะไรบ้าง ซึ่งเขาพบว่า ใน 12 โครงการที่เขาพบนั้น มีความหลากหลายในความหมายมาก แต่ละความหมายมักจะใช้ในระดับชุมชน ท้องถิ่น ในระดับล่าง ไม่ได้ใช้ในระดับมหภาคมากนัก และไม่ได้สนใจว่าที่มาของทุนนั้นได้มาอย่างไร สนใจแต่เพียงว่ามันเกิดผลอย่างไร วิเคราะห์แค่ผลที่เกิดขึ้นเท่านั้น

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund – SIF)

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมถือได้ว่าเป็นองค์กรที่จุดประกายแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมให้เป็นที่รู้จักในวงการพัฒนาของประเทศไทย บุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการให้คำนิยามแนวคิด คือ คุณอนเนก นาคะบุตร ซึ่งเป็นผู้อำนวยการในขณะนั้น การที่ธนาคารโลกเข้ามามีบทบาทในด้านการเป็นองค์กรให้ทุนกับกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ทำให้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเผยแพร่ในประเทศไทยผ่านกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมด้วย โดยเฉพาะธนาคารโลกได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายในระยะแรก (ช่วง 6 เดือนแรกหลังจากดำเนินการโครงการ) ซึ่งนำประสบการณ์จากประเทศละตินอเมริกามาวางระบบการทำงาน โดยที่ฝ่ายไทยมีส่วนไม่มากนัก โดยมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างสถาบันและการจัดการเชิงระบบภายใต้การวางกฎเกณฑ์อย่างเข้มงวด ซึ่งขณะทำงานก็เห็นว่ายุทธศาสตร์ที่ธนาคารโลกเสนอ ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในหลายเรื่อง (อนเนก นาคะบุตร 2545: 119-133)

อนเนกและเพื่อนร่วมงานได้ค้นคว้าศึกษาทุนทางสังคมจากความคิดและประสบการณ์ที่ได้รวบรวมจากการทำงานกับชุมชน และเห็นว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในสังคมไทย ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แม้ว่าธนาคารโลกจะมีบทบาทต่อการรับแนวคิดทุนทางสังคมของกองทุนฯ แต่อนเนกก็ได้ปฏิเสธแนวทางการให้คำนิยามความหมายของทุนทางสังคมตามธนาคารโลก โดยเห็นว่าแนวคิดทุนทางสังคมที่มีอยู่นี้เป็นแนวคิดก่อนที่จะรับมาจากธนาคารโลก

อนเนก นาคะบุตร (2545: 16-19) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทย 5 รูปแบบที่เป็นมรดกตกทอดในสังคมไทย และเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปสังคมไทยและสร้างระบบโครงข่ายความคุ้มครองสังคม (Social Safety Net) ให้กับชุมชนฐานรากในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ คือ

1. จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อบ้านเกิด
2. ทุนทางภูมิปัญญา
3. ทุนทรัพยากรมนุษย์
4. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการกองทุนสาธารณะชุมชน ที่เรียกว่า Social Fund ดังจะเห็นได้จากการจัดการกองทุนทางสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น ธนาคารข้าว สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

ในการจัดทำหนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่สามเรื่อง “ทุนทางสังคม” ของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมนั้น ได้อธิบายถึงทุนทางสังคมที่มีในสังคมของประเทศไทย โดย ทรรดิน สุปโต เห็นว่า โดยรวมแล้วทุนทางสังคมน่าจะ ได้แก่ หนึ่ง ธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักใช้อย่างเอื้ออาทร สอง ความเชื่อ ความคิด ความอ่าน การประดิษฐ์คิดค้น ทั้งที่เป็นวัตถุ และนามธรรม ที่เอื้อให้มนุษย์

กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน และ สาม เงินที่ถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนให้ทุนทางสังคมข้างต้นนำพามนุษย์ไปสู่ความสุข และสังคมก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม 2543: 2)

การปฏิเสชนิยามความหมายตามธนาคารโลกทั้งหมดและพยายามชี้ให้เห็นระบบคุณค่าที่มีอยู่ในสังคมไทยที่ถือเป็นทุนทางสังคมที่มีมาอย่างยาวนาน ถือเป็นวิธีหนึ่งที่พยายามหลุดออกจากกรอบที่มีการแทรกแซงของธนาคารโลก และเป็นการผลักดันให้ระบบคิดที่เชิดชูพลังกลุ่มคนในระดับฐานล่างของสังคมให้ได้รับความสำคัญ โดยชี้ให้เห็นพลังที่มีอยู่ในระบบจิตวิญญาณ ความเชื่อ ภูมิปัญญา ความรักชาติ การมีทรัพยากรมนุษย์ที่ทำงานเพื่อสังคม ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นต้น ความพยายามนี้มีได้มีแค่การไม่นำคำนิยามเท่านั้น แต่รวมถึงการบริหารงานขององค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนออกจากกรอบที่ธนาคารโลกได้วางระบบไว้ หลังจากดำเนินการไปแล้ว 6 เดือน โดยเป็นการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมในการบริหาร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ได้ให้แนวคิดที่ตกผลึกว่า ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่มีอยู่ในสังคม เกิดจากการรวมตัว – ร่วมคิด – ร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคมและประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยมองแต่สังคม เรามองตั้งแต่ชุมชนย่อยๆ ครอบคลุม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งในกระบวนการที่จะทำให้เกิดทุนทางสังคมนั้น จะมีอยู่ 3 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ บุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม ที่มีจิตสำนึกสาธารณะและมีบทบาทต่อการทำประโยชน์ต่อสังคม
2. ทุนทางสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในสังคม
3. ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีในสังคมไทยต่างๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมมีความสอดคล้องกับความคิดแบบชุมชนนิยม แต่ก็ผสมผสานกับแนวคิดการทำงานในระดับองค์กรด้วย โดยมีการวางแผนยุทธศาสตร์ในระดับมหภาค เป็นภาพรวมที่จะทำให้เห็นหลักการเบื้องต้นในการทำงานร่วมกันในแต่ละพื้นที่ ยอมรับความแตกต่างและการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายในบริบทเชิงพื้นที่และสถานการณ์นั้นๆ โดยประสานกับคนที่ทำงานในชุมชนรวมถึงการทำงานร่วมกับนักวิชาการที่ทำงานนั้นด้วย

ในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมนั้น สศช. ได้นำแนวคิดเรื่องการจัดทำ “ตัวชี้วัดทุนทางสังคม” ขึ้นมาด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดทำตัวชี้วัดด้านสังคมเป็นส่วนที่ยาก จึงทำให้การดำเนินงานยังไม่ลงตัวนัก แต่ สศช. ก็ได้มีโครงการนำร่องที่จังหวัดกาญจนบุรี และพะเยา โดย

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ทำงานวิจัยเรื่องแผนที่ทางสังคม (Social Map) เป็นข้อมูลทางสังคม ซึ่ง สสช. ก็ได้เข้าไปร่วมและให้เงินสนับสนุนด้วย โดยเน้นกระบวนการร่วมคิดร่วมทำจากการประสานงานความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ทั้งนี้ กระบวนการทำงานของ สสช. ในเรื่องของการให้คำนิยาม ความหมาย และจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมนั้น มีการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นความพยายามจากองค์กรของรัฐที่เป็นรูปธรรมที่สุด

อย่างไรก็ตาม สสช. เป็นหน่วยงานที่ดูจะตกเป็นเป้าของคำถามของผู้ที่ทำงานในสายงานพัฒนาทั้งนักวิชาการและนักพัฒนาเอกชนในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่เปรียบเสมือนมันสมองของรัฐบาล และทำหน้าที่วางยุทธศาสตร์ต่างๆ ให้กับรัฐบาลหลายชุด แต่ทว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่จัดทำไว้ ก็มิได้รับการปฏิบัติโดยเฉพาะแนวทางด้านสังคมวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว หลายคนโดยเฉพาะนักพัฒนาในสายชุมชน จึงไม่ค่อยจะเชื่อถือในการทำงานของ สสช. จนถึงขนาดบอกว่าเป็น“เสือกระดาษ” ทางการเมืองของรัฐบาล การปรับเปลี่ยนบทบาทและแนวทางการทำงานจึงยังถูกตั้งคำถามว่าจะทำได้จริงหรือไม่

การทำงานของ สสช. ด้านการพัฒนาทุนทางสังคม ได้แก่การสนับสนุนวัฒนธรรมการวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ โดยยอมรับการทำหน้าที่และข้อจำกัดของแต่ละภาคส่วน การทำงานของ สสช. ในฐานะที่ทำงานเป็นผู้วางแผน นโยบายให้รัฐบาล จึงมิใช่ในแบบของการเสนอรัฐบาลว่านโยบายนั้นไม่ดี หรือเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล แต่ สสช. มีหน้าที่นำเสนอว่า การจัดทำนโยบายหรือการปฏิบัติตามนโยบายในลักษณะนี้ไม่ถูกแนวทางอย่างไร และควรมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร

เนื่องจาก สสช. มิใช่หน่วยงานที่เป็นผู้ลงไปปฏิบัติ แต่เป็นแค่ผู้วางยุทธศาสตร์ให้หน่วยงานภาครัฐนำไปปฏิบัติ ทำให้การจัดทำยุทธศาสตร์ที่ผ่านมาบางอย่างไม่ได้รับความสนใจและเป็นแผนกระดาษที่ไร้ค่า ซึ่ง สสช. ยังต้องแสดงให้เห็นว่าภายใต้รัฐบาลทุนนิยมนี้ การทำงานพัฒนาทุนทางสังคมจะได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม ที่ทำให้ชุมชนไทยสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นรากฐานของสังคมที่มีอยู่ในทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัว และชุมชน หรือการรวมกลุ่ม เนื่องจาก ทุนทางสังคมคือ เครือข่ายทางสังคม และจากความเชื่อที่ว่า “ฉันทำสิ่งนี้ให้คุณ ฉันก็คาดหวังว่าคุณจะทำบางสิ่งให้ฉันในอนาคต” พัทนัมกล่าวว่า ความยาวนานทางประวัติศาสตร์ที่ประชาชนมีส่วนร่วม การมีระบบตอบแทนซึ่งกันและกัน การเป็นปีกแผ่นของประชาชน การมีกฎและข้อตกลงร่วมกัน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและ

ประสิทธิผลของการทำงานของรัฐบาลนั้นหมายถึงการมีทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคมในทัศนะของ พัทนัม (Putnam, 1995 อ้างถึงใน รัตนพงษ์ จันทะวงษ์ 2546: 38-40) ได้แก่

1. การศึกษา เป็นบันไดในการเข้าสังคม การศึกษาแบ่งชนชั้นในสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ คนที่มีการศึกษามักจะรวมตัวกัน เชื่อถือกัน เพราะส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความถนัด มีทรัพยากร มีอนาคตที่ดีพอจะเทียบเท่ากันได้

2. การอพยพย้ายถิ่นและกระบวนการเป็นเมือง จากการศึกษาพบว่าคนที่เป็นเจ้าของบ้านมักจะมีส่วนร่วมในชุมชนมากกว่าคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ เพราะยังมีการอพยพย้ายถิ่นบ่อยก็จะเหมือนกับต้นไม้ที่เปลี่ยนกระถางบ่อย ระบบรากจะถูกรบกวนบ่อย แต่ในปัจจุบันนี้จะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเนื่องจากปัจจุบันคนอพยพเคลื่อนย้ายน้อยลงและเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานถาวรมากขึ้น นอกจากนี้หากเปรียบเทียบเมืองและชนบท พบว่าในเขตชนบทและชุมชนขนาดเล็กประชาชนจะไว้ใจกันและมีส่วนร่วมมากกว่าในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ส่วนในเมืองใหญ่จะมีกลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มเชื้อชาติ ขณะที่เมืองเล็ก ๆ จะเต็มไปด้วยกลุ่มศาสนา กลุ่มบริการ กลุ่มสมาคม เพื่อนพ้อง

3. ข้อจำกัดด้านเวลาและเงิน คนอเมริกันส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีฐานะยุ่งวุ่นวายและรีบร้อนกว่าคนสมัยก่อน พัทนัมอ้างถึงงานศึกษาของจอร์น โรบินสัน และ จีออฟฟรี ก๊อดเบย์ (John Robinson and Geoffrey Godbey) ที่รายงานว่าคนอเมริกันมีเวลาว่างมากขึ้น 5 ชั่วโมงเนื่องจากใช้เครื่องอำนวยความสะดวก แต่จากการศึกษาของจูเลียต ชอร์ (Juliet Schorr) พบว่าคนอเมริกันมีชั่วโมงทำงานนานขึ้นโดยเฉพาะในหมู่สตรี จากการสำรวจ พบว่าการทำงานเป็นกลุ่มและการมีช่วงเวลาการทำงานนานพอสมควรจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยคนที่ทำงานหลายชั่วโมงหรือที่เรามองว่าทำงานมากนั้นมีเวลาทำงานเพื่อสังคม เช่น กวาดมากกว่าคนที่มีเวลาอยู่บ้านดูโทรทัศน์เสียอีก ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า การทำงานหนักมิได้เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมหรือการเกี่ยวข้องกับกิจสาธารณะ การทำงานมิใช่เหตุผลของการช่วยงานสาธารณะหรือชีวิตสาธารณะ(public life) ส่วนข้อจำกัดทางการเงิน พัทนัมอธิบายว่าไม่น่าใช่ปัจจัยสำคัญ เนื่องจากพบว่าความไว้เนื้อเชื่อใจและการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะลดลงในทุกกลุ่มรายได้ อาจกล่าวได้ว่าฐานะหรือข้อจำกัดทางการเงินมิใช่เหตุผลของการไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือไม่ไว้ใจกัน

4. การเปลี่ยนแปลงของบทบาทสตรี ผู้หญิงเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญต่อครอบครัวทั้งในบทบาทของภรรยาและแม่ผู้มีส่วนอย่างมากในการก่อร่างสร้างทุนทางสังคม ทั้งในครอบครัวในหมู่ญาติมิตร และชุมชน ผู้หญิงมักมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการแต่จะใช้เวลาในกลุ่มมากกว่าผู้ชาย แต่จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันผู้หญิงเข้าร่วมกลุ่มและใช้เวลากับกลุ่มน้อยลงน้อยลงในสัดส่วนที่มากกว่าการลดลงของผู้ชาย โดยเฉพาะในกลุ่มแม่บ้าน และพบว่าในครอบครัวที่พ่อแม่

ทำงานคนละแห่ง ทุนทางสังคมในครอบครัวจะลดลงอย่างมาก ในระดับชุมชนเมื่อแม่บ้านมีเวลาพบปะพูดคุยกันน้อยลง แต่เริ่มเกิดที่ความสัมพันธ์จากที่ทำงานมากขึ้น องค์กรในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบไป ซึ่งในส่วนนี้พัทธมเองก็ยังไม้อาจพิสูจน์ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ทุนทางสังคมลดลงหรือมากขึ้น

5. การสมรสและครอบครัว ครอบครัวเป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง สถานะการสมรสอาจเป็นตัวชี้วัดได้พอสมควรเนื่องจาก พบว่าสามีภรรยาที่แต่งงานกันจะมีความไว้วางใจผู้อื่นมากกว่าคนที่โสด หรือคู่สามีภรรยาที่ไม่แต่งงานกันถึงสามเท่า สำหรับบางคู่การหย่าร้างก็เป็นผลมาจากการไม่มีทุนทางสังคมในครอบครัว มากกว่าจะทำให้ทุนทางสังคมน้อยลง พัทธมสรุปในส่วนนี้ว่าบางทีการหย่าร้างหรือการล้มเหลวในชีวิตสมรสอาจไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้ทุนทางสังคมลดลงเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

6. การขยายตัวของรัฐและรัฐสวัสดิการ มีความเชื่อว่าสวัสดิการที่รัฐจัดให้หันไปบดบังความคิดริเริ่มของเอกชน และในบางกรณีนโยบายของรัฐก็ทำลายทุนทางสังคม เช่นนโยบายทำลายล้างสลัมโดยย้ายชุมชนเดิมและสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่ ในบางครั้งเงินสนับสนุนจากรัฐก็ไม่ได้ทำให้ชุมชนดีขึ้น ไม่ได้สร้างสำนึกพลเมืองให้ประชาชน และไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องทุนทางสังคมที่ลดลงได้โดยตรง ในทัศนะของพัทธม เขาเชื่อว่าทุนทางสังคมมิได้ขึ้นอยู่กับขนาดของรัฐบาลหรือรายจ่ายด้านสวัสดิการเลย และพลเมืองในรัฐสวัสดิการก็มีส่วนร่วมทางสังคมพอ ๆ กับรัฐที่ประชาชนต้องดูแลตนเอง

7. การปฏิบัติเชื้อชาติและสิทธิพลเมือง ในอเมริกาเรื่องเชื้อชาติและสีผิวมีปัญหาค่อนข้างรุนแรง แต่พัทธมแสดงความคิดเห็นเชื้อชาติไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลต่อทุนทางสังคมของคนอเมริกัน ทั้งผิวขาวและผิวดำ แต่น่าจะเกิดจากปัจจัยอื่น เช่น ความเชื่อในศาสนา

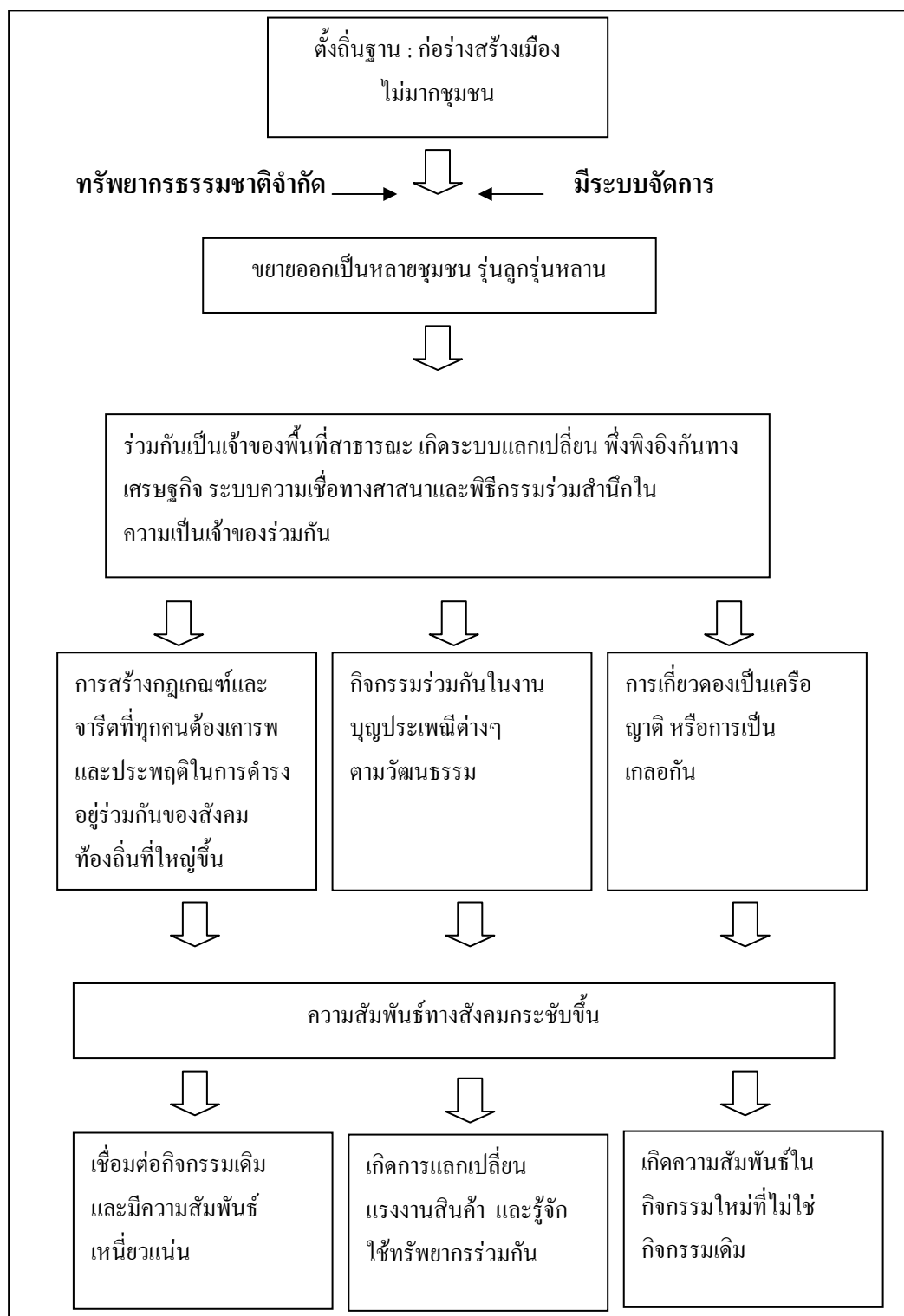
8. รุ่นของคน เบื้องต้นพัทธมเข้าใจว่าวัยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชน วัยรุ่นจะมีส่วนร่วมน้อย วัยกลางคนจะมีส่วนร่วมปานกลาง เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ และการมีส่วนร่วมจะตกลงเมื่อ 40 ถึงบั้นปลายของชีวิต แต่ในความเป็นจริง เขาพบว่าเหตุการณ์ในช่วงนั้นและระยะเวลาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมอย่างมาก และเมื่อคนรุ่นใดมีส่วนร่วมในชุมชนมากแล้ว แนวโน้มก็จะมีส่วนร่วมต่อไปเรื่อย ๆ เขาพบว่าในอเมริกาคนที่เกิดในช่วง 1910s-1940s เป็นรุ่นคนอเมริกันที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากที่สุดและมีความไว้วางใจกันมากกว่ารุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการเข้ารับการศึกษาระดับสูงสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนปัจจุบันที่พัทธมกล่าวว่าทุนทางสังคมของอเมริกาคงลดลงเนื่องจาก กลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลในปัจจุบันเป็นรุ่นที่เกิดหลัง 1946s ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ช่วงทศวรรษที่ 1980

4. กระบวนการเกิดทุนทางสังคม

จากการศึกษาของพระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2542: 132-139) ได้สรุปกระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยไว้ใน 2 ลักษณะคือ กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต และกระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน ดังนี้คือ

1. กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีความประนีประนอมเรื่องความคิดอุดมไปด้วยภูมิปัญญาที่สามารถปรับเปลี่ยนประยุกต์ความคิดสากลเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมของตนได้ง่าย ดังนั้น กระบวนการเกิดทุนทางสังคมในอดีตจึงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาตนเอง สังคมไทยเป็นสังคมชาวนามากกว่าพันปี มีการค้าขายกับชนชาติหลายเชื้อชาติ และมาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองตามท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยในขั้นแรกมีเพียงไม่กี่ชุมชนและขยายออกเป็นหลายชุมชนด้วยรุ่นลูกหลาน ซึ่งชุมชนเหล่านี้จะร่วมกันเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณะ เช่น หนองบึง ป่าเขาเป็นต้น เกิดระบบการแลกเปลี่ยน การพึ่งพิงอิงกันทางเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม ความสำนึกในความเป็นเจ้าของร่วมกัน นำไปสู่ การสร้างกฎเกณฑ์และจารีตประเพณีที่ทุกคนต้องเคารพและประพฤติในการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมท้องถิ่น ในขณะที่ก็ป้องกันไม่ให้คนภายนอกเข้ามายึดครองและครอบทางเศรษฐกิจและสังคมได้ นอกจากนั้น กิจกรรมที่มีร่วมกันในงานบุญประเพณีต่าง ๆ งานทำบุญยังเอื้อให้ความสัมพันธ์ทางสังคมกระชับขึ้น ทั้งการเกี่ยวดองเป็นเครือญาติหรือการเป็นเกลอกัน เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงาน สิ้นค้าและรู้จักใช้ทรัพยากรร่วมกัน การกำหนดชื่อสถานที่และพื้นที่ต่าง ๆ ด้วยระบบสัญลักษณ์ที่ควบคุมโดยระบบความเชื่อ มีการแบ่งสรร และแจกแจงพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ส่วนรวม เช่น “วัด” ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการแสดงถึง “ทุนทางสังคม” ของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งชุมชนในความหมายนี้ไม่ใช่ชุมชนตามการแบ่งเขตตามราชการแต่หมายถึงชุมชนที่มีการก่อร่างสร้างชุมชนกันมานาน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน สามารถสรุปแสดงในภาพที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต

ที่มา : พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์, “ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545), 97.

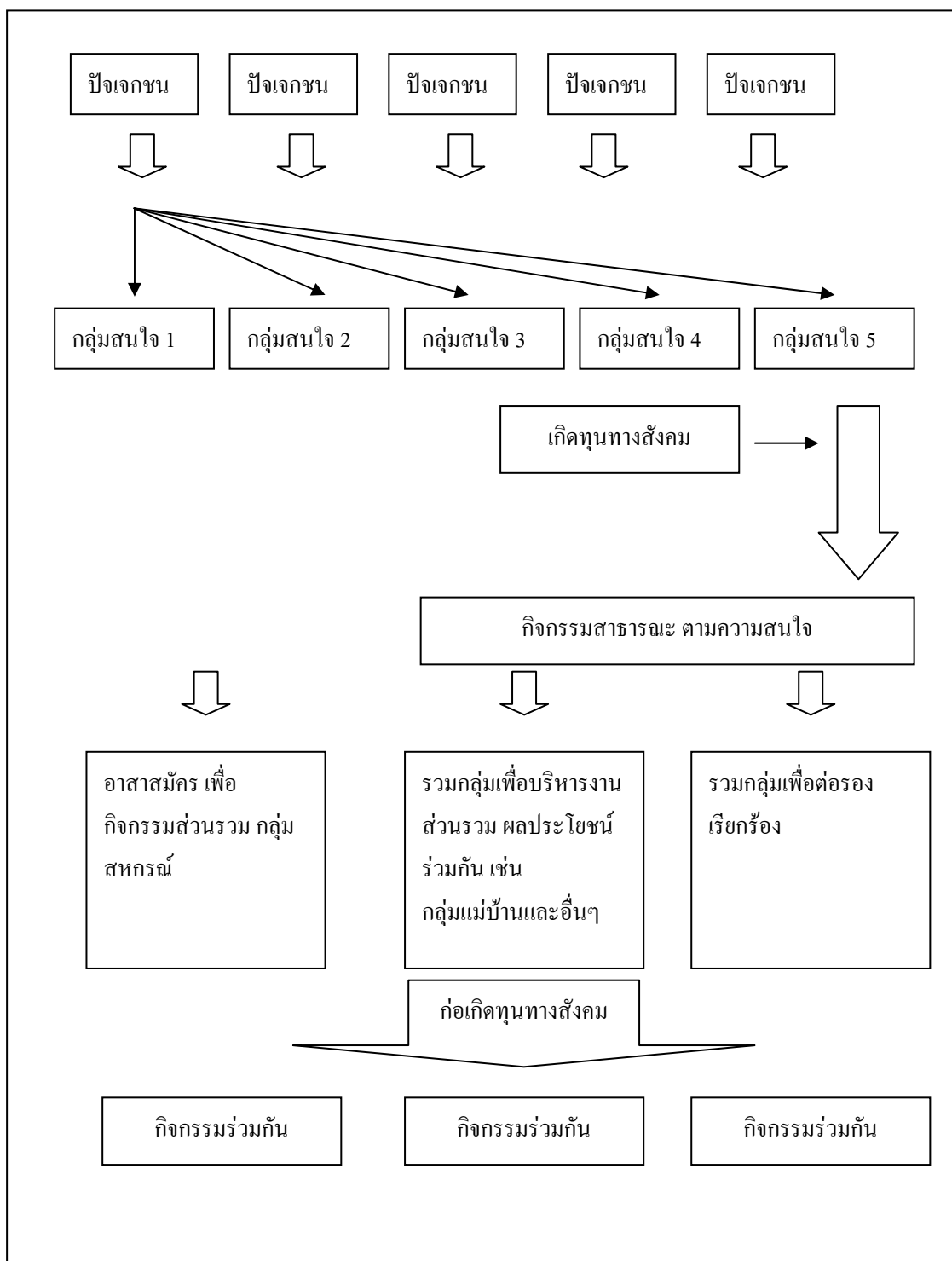
2. กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน

จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ได้ให้บทเรียนแก่สังคมไทยในสองด้านที่ตรงข้ามกันกล่าวคือในเชิงลบมีผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งทำให้ทุกส่วนต้องทบทวนบทบาทของตนเองที่ผ่านมาสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ส่วนในเชิงบวกก็นำไปสู่ผลกระทบที่ก่อให้เกิดกระแสสังคม และสัญญาณที่ดีหลายประการในการร่วมกันปฏิรูปสังคมในด้านต่างๆ มองวิกฤตเป็นโอกาส โดยเริ่มจากภาคภาคีต่าง ๆ ในสังคมได้ตื่นตัวในการสนับสนุนการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบการเมือง การทบทวนค่านิยมปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ ให้หันมาเน้นเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภายใต้งู้นไขที่ทรัพยากรของรัฐถูกตัดทอนลงไปจึงต้องเริ่มจากจุดแข็งของสังคมไทยโดยต้องใช้ทุนทางสังคม (Social Capital) สังคมไทยในยุคปัจจุบันจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นการซ้อนทับกันของสังคมประเพณีและสังคมสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมืองก็เช่นเดียวกัน ทุนทางสังคมในปัจจุบันก็เกิดได้จากหลายวิธี จากหลายเงื่อนไขและข้อจำกัด โดยส่วนใหญ่ยังเป็นระบบสังคมเกษตร (agrarian system) ที่มีค่านิยมประเพณีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นเมือง สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากความสัมพันธ์ปฐมภูมิ (ความสัมพันธ์บนฐานครอบครัวและเครือญาติ) เป็นความสัมพันธ์ทุติยภูมิ (ความสัมพันธ์ที่มีฐานอยู่บนการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ความสนใจ) หรืออาจเป็นความสัมพันธ์ตติยภูมิ (ความสัมพันธ์ทางสังคมตามโอกาส ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ) ซึ่งความสัมพันธ์ในแต่ละระดับจะก่อให้เกิดพันธะสัญญาที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ ตัวอย่างเช่น การรวมกลุ่มชมรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เครือข่ายองค์กรชุมชนเมือง เชียงใหม่ กลุ่มองค์กรประชาสังคมต่างๆ กลุ่ม จ.ศ. 100 การรวมกลุ่มทำกิจกรรมจากชุมชนไซเบอร์ เป็นต้น จะเห็นว่าเป็นการรวมตัวและจัดระเบียบกลุ่ม ที่นอกเหนือไปจากกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ การรวมกลุ่มชมรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เห็นได้ว่าในปัจจุบัน ชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ ได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างมาก ทั้งกลุ่มสายสัมพันธ์เดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น ครอบครัว เครือญาติ และ สายสัมพันธ์ใหม่ เช่น รวมกลุ่มอาชีพเกษตรกรข้าว จัดตั้งโรงสี กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มการเมือง และอื่น ๆ การถักทอเป็นเครือข่ายในเมือง สังคมเมืองมีความหลากหลายของคนในสังคมค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งมาจากพื้นที่ชนบทกล่าวคือ ประชากรที่อาศัยในเมืองส่วนใหญ่ เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพเพื่อการศึกษา เพื่อสถานภาพทางสังคม ดังนั้นความสัมพันธ์ในเมืองส่วนใหญ่จึงเป็นแบบทุติยภูมิ สมาชิกในสังคมเกี่ยวกันด้วยพันธะสัญญาที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ หรือมีประโยชน์ร่วมกัน ความสัมพันธ์บนชุมชนไซเบอร์ เนื่องจากการสื่อสารใน

ปัจจุบันค่อนข้างสะดวก เอื้อให้เกิดการติดต่อสื่อสาร และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ เช่น จ.ส. 100 (สมใจ โลหะพุนตระกูล 2543: 18) ซึ่งเป็นการสื่อสารผ่านรายการวิทยุ และชุมชนไซเบอร์ ที่มีการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต (พีระ ลีวลม 2542)

จากการศึกษาของสมใจ โลหะพุนตระกูล (2543) สรุปว่า คลื่น จ.ส.100 เป็นเวทีให้คนชนชั้นกลางที่มีลักษณะโดดเด่น ต่อสู้ชีวิตตามลำพัง มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับครอบครัวและเครือข่าย ไม่ค่อยสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้มาแสดงความคิดเห็น เป็นช่องทางนำไปสู่พื้นที่ทางสังคมและให้เขาได้แสดงตัวตนในสังคมในฐานะสมาชิก จ.ส.100 และได้ช่วยทำประโยชน์ให้สังคมทางอ้อม ซึ่งรายการประเภทนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากเช่นกันในประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะนอกจากจะเป็นช่องทางในการสื่อสารจากปัจเจกชนสู่สาธารณะตามคำกล่าวของโคลแมนแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมอีกด้วย (Dasgupta and Serageldin, ed. 1999: 22)

นอกจากนั้นการศึกษาของพีระ ลีวลม (2542) ที่สนใจศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมตามความหมายของโรเบิร์ต ดี พัมมัม (อันประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐานการร่วมมือของประชาคม และความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่าง ๆ) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันที่เป็นผลประโยชน์สาธารณะในทางกายภาพ และก่อให้เกิดทุนทางสังคมจริงในชุมชนอินเทอร์เน็ตและในทางกายภาพ พบว่า“จิตสำนึก” ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกกลุ่ม เกิดความเข้าใจแบบทันควัน (Swift trust) เกิดการไขว่คว้าวัฒนธรรม สถานภาพการโยกย้ายถิ่นของบุคคลมีผลต่อความไขว่คว้าวัฒนธรรมและมีผลต่อการเพิ่มและลดลงของทุนทางสังคมโดยมีความไว้วางใจคนอื่น การจับกลุ่มตามโครงสร้างด้านนิสัย ความสนใจ ประสบการณ์ในอดีต และลักษณะการใช้อินเทอร์เน็ตก็เป็นการรวมกลุ่มของปัจเจกชนอีกประเภทหนึ่ง และเมื่อถึงขั้นตอนของการส่งออกทุนทางสังคมคือการร่วมกิจกรรมจริง พบว่ามีลักษณะ “เพื่อนสนิท” น้อยลง และเมื่อร่วมกิจกรรมทางกายภาพกันเป็นระยะเวลาหนึ่งจะรู้สึกสนิทมากขึ้นอย่างไรก็ตามการศึกษาของพีระ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของพัทน์ที่เชื่อในเรื่องของความเป็นปัจเจกชน และรวมกลุ่มกันเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเรื่องการจัดการสาธารณะ แม้จะไม่สามารถนำมาสรุปกับสภาพสังคมโดยรวมได้ แต่มุมมองของพีระและสมใจ ก็ทำให้ปรากฏภาพของความสัมพันธ์ที่อาจเป็นไปได้ในอนาคตเมื่อมนุษย์เป็นปัจเจกชนสุดขั้ว “ชุมชนไซเบอร์” ก็อาจเป็นทางออกสำหรับมนุษย์ จากการศึกษาของทั้งสองท่านนี้ แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันในรูปแบบใหม่ ที่อาจแสดงว่าหากไม่มีกิจกรรมเหล่านี้คนเหล่านี้จะไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันซึ่งเราอาจสรุปการเกิดทุนทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ได้ ดังแสดงในภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน

ที่มา : พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์, “ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545), 99.

5. การวัดทุนทางสังคม

เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่จะบอกได้ว่า ทุนทางสังคมที่มีอยู่นั้นสามารถวัดได้ และบอกได้ว่าทุนทางสังคมที่นำมาใช้นั้นประสบผลสำเร็จหรือยัง การวัดทุนทางสังคมนี้ก็คล้ายกับการวัดหรือการประเมินผลความสำเร็จของโครงการหรือการประเมินผลทางสังคมทั่วไป โดยใช้ดัชนีตัวชี้วัดและวัดในรูปแบบที่หลากหลาย

วิธีการวัดทุนทางสังคมว่ามี 2 วิธี ได้แก่ (วรฤดี โรมรัตนพันธ์ 2548)

1. ทางตรง คือ การสังเกตจากสังคมและรวบรวมจากการสำรวจ เพราะว่าทุนทางสังคมนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ระดับของความไว้วางใจ บรรทัดฐานและการคำบาตร ความร่วมมือในหมู่ของประชาชนในรายงานตัวชี้วัดจากเอกสารที่รวบรวมได้จากการสำรวจข้อมูล ที่เน้นเกี่ยวกับความไว้วางใจระหว่างบุคคล อาทิ ร้อยละของการตอบในชุมชนที่เห็นด้วยว่า “คนส่วนมากไว้วางใจได้”

2. ระดับความร่วมมือของสมาชิกในหมู่ประชาชน ซึ่งรวมทั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้ไปโบสถ์ กลุ่มผู้เล่นกีฬา กลุ่มผู้ทำงานอดิเรก องค์กรที่สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกเหมือนพี่น้องกัน และกลุ่มสหภาพผู้ใช้แรงงาน (church groups, sports groups, hobby groups, fraternal organizations, labor unions)

โดยมีผลการศึกษาจากนักวิชาการหลายคน ที่ได้พยายามสะท้อนให้เห็นถึงระดับของความสัมพันธ์ของทุนทางสังคม ซึ่งตัวชี้วัดที่บอกถึงระดับความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมดังกล่าวจะมีประเด็นในด้านการวัดต่างๆเช่น

1. ด้านการศึกษาและสุขภาพของ (Smith, Beaulieu, and Seraphine, 1995)
2. ความเชื่อมั่นในสถาบันการเมือง (confidence in political institutions) (Brehm and Rahn, 1997)
3. ความพอใจในรัฐบาลและยึดมั่นในการเมืองของประชาชน (satisfaction with government and political engagement) (Putnam 1993)

ปัจจุบันมิติทุนทางสังคมอาจขยายขอบเขตให้กว้างออกไปโดยครอบคลุมเรื่องจิตวิทยาสุขภาพ (health psychology) โดยข้อมูลที่บอกว่าเป็นผลมาจากการบูรณาการทางสังคม (social integration) ถูกวัดจากสิ่งที่ปรากฏขึ้น เช่น เครือข่ายทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม และความสามารถในการเข้าสังคม (social networks, social support และ sociability) ซึ่งสามารถวัดได้อีกโดยอาศัยตัวชี้วัดที่เหมาะสม

ตัวชี้วัดของทุนทางสังคม แบ่งวิธีการวัดเป็น 2 วิธี ได้แก่

1. ศึกษาเฉพาะเจาะจงรายกรณี โดยมีกรอบกว้างๆ พิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับชุมชน คนกับองค์กร โดยขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ศึกษาโดยการสำรวจลักษณะภาพรวมของชุมชน เมือง และประเทศ ซึ่งจะมีทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

2.1 ตัวชี้วัดจะจำแนกเป็นประเด็นย่อยๆ จากประเด็นที่เป็นลักษณะ/รูปแบบของความสัมพันธ์ที่ได้ โดย Putnam และ Coleman กล่าวถึง ตัวชี้วัดที่เน้นในเรื่องของจารีตประเพณี ความไว้วางใจกัน ความเป็นเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน (norms, trust, networks, civic participation) เป็นต้น โดยมีการนำเสนอตัวอย่างของบางตัวชี้วัด อาทิ ความไว้วางใจกันก็จะเป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงความไว้วางใจในเพื่อนบ้าน ความไว้วางใจหรือสถาบันองค์กร สื่อ รัฐบาล เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะตัวชี้วัดดังกล่าวมีความเป็นนามธรรม เพราะส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปทัศนคติ และความรู้สึกลึก

2.2 ส่วนตัวชี้วัดอีกกลุ่มหนึ่งจะมีลักษณะเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นผลที่เกิดจากทุนทางสังคม เช่นจำนวนคนที่เข้าเป็นสมาชิกและจำนวนกลุ่ม จำนวนผู้มีสุขภาพดี จำนวนผู้มีการศึกษาดี จำนวนผู้เข้าถึงแหล่งทุนและข้อมูล เป็นต้น

2.3 ตัวชี้วัดที่มีทั้งลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นการวัดจากพฤติกรรมที่นำไปสู่ความสัมพันธ์และก่อให้เกิดทุนทางสังคม เช่น การทักทายเพื่อนบ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเยี่ยมเพื่อนบ้าน และการต้อนรับแขก เป็นต้น

ส่วน บุลเลน และ อองซ์ (Bullen and Onyx 1998) นำเสนอประสบการณ์ในการวัดระดับปัจเจกซึ่งมาจากแต่ละครอบครัวในการสัมภาษณ์ และระดับครัวเรือนซึ่งสมาชิกครัวเรือนทั้งหมดถูกสัมภาษณ์ ในการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทุนทางสังคม มีหัวข้อดังนี้

1. มีส่วนรวมในเครือข่าย (Participation in network) เป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในองค์กรที่ต้องเป็นทั้งลักษณะสมัครใจและความเท่าเทียม

2. การต่างตอบแทน (Reciprocity) จะเป็นการรวมตัวกันที่เกิดจากความไม่เห็นแก่ตัวในระยะแรก และกลายเป็นความสนใจส่วนตัวในระยะยาว การต่างตอบแทน จะทำให้บุคคลมีการแบ่งปันการบริการกับผู้อื่น หรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอื่น อย่างไรก็ตาม การต่างตอบแทนนั้น บุคคลจะมีความคาดหวังที่จะได้รับการเอื้ออาทรกลับคืนมาในอนาคตเป็นการตอบแทน และพบว่าในชุมชนที่มีการต่างตอบแทนได้รับการตอบแทนคืนมา ผู้คนในชุมชนจะมีความสนใจที่จะดูแลผู้อื่นมากขึ้น

3. ความไว้วางใจกัน (Trust) จะเป็นการต้องการของบุคคลที่จะลดความเสี่ยงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ความไว้วางใจกันเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจในผู้อื่น โดยมีความคาดหวังว่าผู้อื่นจะตอบสนองด้วยการกระทำกลับมาในวิธีเดียวกัน อย่างน้อยที่สุดความไว้วางใจกันก็จะช่วยให้บุคคลสบายใจว่าคนอื่นจะมาทำอันตรายตนเอง

4. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) จะเป็นรูปแบบการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ หรือเป็นการควบคุมทางอ้อมซึ่งถือว่าการควบคุมแบบนี้มีความจำเป็นมากกว่าแบบที่เป็นทางการ หรือการใช้กฎหมายของสถาบัน บรรทัดฐานทางสังคมมีความจำเป็นสำหรับการตรวจสอบ พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังในสังคมรวมทั้งการกำหนดพฤติกรรมที่มีคุณค่าที่สังคมยอมรับ เพราะ บรรทัดฐานทางสังคมเป็นข้อตกลงที่บุคคลในสังคมได้ทำร่วมกันและเป็นที่ยอมรับและเข้าใจ ร่วมกัน

5. สิ่งที่เป็นสาธารณะ/สิ่งที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (The Commons) จะเป็นการสร้าง ทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันในชุมชน ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ทุกคนสามารถใช้ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม ใน กรณีที่บุคคล หรือกลุ่มคนเข้าไปยึดครองสิ่งที่เป็นสาธารณะ สังคมก็จะใช้วิธีการป้องกันอย่างไม่ เป็นทางการโดยการต่อต้าน หรือคว่ำบาตร (social sanction)

จากแนวทางการวัดทุนทางสังคมดังกล่าวจะเห็นว่า มีความพยายามที่จะวัดทุนทางสังคม โดยให้มีความครอบคลุมในระดับต่างๆ ให้มากที่สุดและเท่าที่ผ่านมา ได้มีการค้นหาวิธีการวัดแบบ ต่างๆ ให้มากที่สุด และเท่าที่ผ่านมา ได้มีการค้นหาวิธีการวัดแบบต่างๆ นับตั้งแต่การวัดทางตรงที่ได้ จากการสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคม และการรวบรวมจากการสำรวจ การวัดจากระดับความ ร่วมมือของสมาชิกในหมู่ประชาชนและกลุ่มต่างๆ และมีการขยายขอบเขตในการศึกษาออกไป ครอบคลุมในวิทยาการสาขาอื่นๆ อาทิ เรื่องจิตวิทยาสุขภาพ ทำให้ข้อมูลที่ได้เป็นผลการบูรณาการ ทางสังคม ดังนั้นจึงทำให้วิธีการวัดและตัวชี้วัดทุนทางสังคมมีความละเอียดครอบคลุมในมิติต่างๆ มากยิ่งขึ้น เช่น การวัดที่มาจากการศึกษาเฉพาะรายกรณี การวัดที่ได้จากการสำรวจลักษณะภาพรวม ของชุมชน เมืองและประเทศ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และการวัดระดับปัจเจกที่ทำให้เห็น ประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่นการมีส่วนร่วม การต่างตอบแทน ความไว้วางใจกัน บรรทัดฐานทางสังคม เป็นต้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนพงษ์ จันทะวงษ์ (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาระดับทุนทางสังคม ระดับคุณภาพชีวิต ของประชาชน และปัจจัยทุนทางสังคมที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขต ตำบลพระประโทน จำนวน 242 ครอบครัว กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนแล้วสุ่ม ตัวอย่างอย่างเป็นระบบ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติเชิงพรรณนา และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณผลการวิจัยพบว่า ระดับทุนทางสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมากและมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี โดย

ภาพรวมพบว่าทุนทางสังคมสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาเฉพาะด้านพบว่าทุนทางสังคมบางด้านสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระดับการศึกษาและความเชื่อศรัทธา

สุริยันต์ สุวรรณราช และคณะ (2543: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การรวมกลุ่มทำธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้นเกิดขึ้นมาจากความใกล้เคียงแบบชักชวนกันปากต่อปาก ผ่านทางสายเครือญาติ เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน จนสามารถรวมกลุ่มรวมผลผลิตราคาที่สูงกว่าต่างคนต่างขาย สำหรับในด้านการบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้น เริ่มมาจากประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้และดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยางพาราทั้งของเอกชนและราชการ หรือคำแนะนำต่าง ๆ พร้อมลงมือปฏิบัติจริง มีการลองผิดลองถูก จนประสบผลสำเร็จ และได้ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้นสู่สมาชิกกลุ่มผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ จนเกิดเป็นระบบการบริหารจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับชุมชนนั้น ๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่อาศัย วัฒนธรรมของชุมชนในด้านความเป็นญาติพี่น้อง เพื่อ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกันในการดำเนินธุรกิจยางพาราของชุมชน จนคล่องตัวไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ธุรกิจยางพาราของชุมชนมีความเจริญเติบโต มีการขยายจำนวนสมาชิกและขยายผลสู่การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองได้ครบวงจรทั้งตำบลไม้เรียง

อุดม บัวเกษ (2548: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทุนทางสังคมของอำเภอลำทะเมนชัย 2) ศึกษาระดับทุนทางสังคมโดยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทางสังคม และการได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยการสุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง จากประชากรที่อยู่ในอำเภอลำทะเมนชัย จำนวน 8 ตำบล ประมาณ 9,424ครัวเรือน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ได้แก่สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statics) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้สถิติ t-test และ F-test ผลการศึกษาพบว่า

1. ทุนทางสังคมในภาพรวมของอำเภอลำทะเมนชัย อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาโดยจำแนกเป็นรายด้าน คือ ด้านทัศนคติ ด้านความไว้วางใจ และด้านเครือข่ายอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน

2. ระดับอายุ การศึกษา และประสบการณ์ทางสังคม ไม่มีผลให้ระดับทุนทางสังคมโดยภาพรวมต่างกัน ในขณะที่การได้รับข่าวสารมีผลให้ระดับทุนทางสังคมต่างกัน

ณัฐนรี ศรีทอง (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีบ้านหนองบัวห่มที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ ข้อ 1. เพื่อศึกษาปริมาณและคุณภาพของ

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ข้อ 2. เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมในแต่ละองค์ประกอบกับการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ข้อ 3. เพื่อพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่และมีคุณค่าให้อยู่ในหมู่บ้านต่อไป ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้านและประชาชน รวม 240 คน เครื่องมือรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบความตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) แล้ว การรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยระหว่างวันที่ 1 - 20 กันยายน พ.ศ. 2549 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS for window สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การทดสอบสมมุติฐานใช้ไคกำลังสอง (chi-square หรือ X^2 - test)

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ในปัจจุบันองค์ประกอบที่ 1 ของทุนทางสังคมนั้นประชาชนในหมู่บ้านมีความผูกพันกันระบบเครือญาติจึงมีความช่วยเหลือกันในทุก ๆ เรื่อง สมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มในหมู่บ้าน ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนในหมู่บ้านกลับมีปัญหาเจ็บป่วยด้านสุขภาพทางกายอยู่ถึงร้อยละ 40 ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด องค์ประกอบที่ 2 ของทุนทางสังคมพบว่า สถาบันครอบครัวมีความอบอุ่น พ่อแม่อบรมบุตรหลานให้มีความรับผิดชอบเป็นประจำทุกวัน มีโรงเรียนวัดศรีอุปการาม (วัดหนองบัว) และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ผู้ปกครองสนับสนุนให้เด็กในบ้านเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นอย่าเต็มกำลัง ประชาชนในหมู่บ้านไปทำบุญและปฏิบัติศาสนกิจ ณ วัดศรีอุปการาม (วัดหนองบัว) และให้ความเคารพ นับถือ รูปปั้นของหลวงปู่ยิ้มและหลวงปู่เหรียญกันมาก ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งในหมู่บ้านทุกครั้ง และเข้าไปร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญขึ้น องค์ประกอบที่ 3 ของทุนทางสังคมเป็นเรื่องของวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนเชื่อกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนา ชื่นชมต่อศิลปะการแกะสลักบนประติมากรรม มีศิลปะในการประกอบอาหารพื้นบ้านจากสมุนไพร ให้ความเคารพผู้สูงอายุด้วยการไหว้ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จัดประเพณีวันสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ร้อยพรรษา บวชพระ ลอยกระทง องค์ประกอบที่ 4 ของทุนทางสังคมเป็นเรื่ององค์ความรู้ พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการทำอาหารจากสมุนไพรไทย และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุตรหลาน ด้วยการแนะนำ บอกต่อให้ความรู้ สั่งสอน สำนึก เพื่อให้เห็นคุณค่าและปฏิบัติงานเป็นวิถีชีวิตประจำวัน องค์ประกอบที่ 5 ของทุนทางสังคมเป็นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า แม่น้ำแควใหญ่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ในการทำเกษตร อุปโภค บริโภค เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนและหาปลา นอกจากนี้ยังพบว่าองค์ประกอบในเรื่องคุณภาพของคน ความเข้มแข็งของสถาบันสังคม การยึดถือ

ปฏิบัติตามวัฒนธรรม จำนวนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองแต่อย่างใด ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ยกเว้นเรื่องความเข้มแข็งขององค์ความรู้ ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่ามีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของประชาชน ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จากผลการวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่า ประการแรกกระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดเป็นนโยบายหลักให้มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งทั่วประเทศทำวิจัยเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมในทุกพื้นที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณค่าและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวยิ่งขึ้น ประการที่สอง คณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ควรกำหนดนโยบายให้คณะผู้บริหารคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาทในทุกกิจกรรมของหมู่บ้านเพื่อพัฒนาทุนทางสังคมอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง สำหรับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ นั้น ประการแรกผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้านและประชาชน ควรศึกษาหลักการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จากคณาจารย์โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ให้เกิดความรู้อย่างถ่องแท้ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ประการที่สอง ควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิด และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาทุนทางสังคมในหมู่บ้านและในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เพื่อก่อให้เกิดการผสมผสานทั้งในด้านความคิด และการกระทำเพื่อเป็นพลังในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมยิ่งขึ้น ประการที่สาม ควรทำการเผยแพร่ผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปให้มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งทั่วประเทศได้ศึกษาและพิจารณาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง สำหรับข้อเสนอเพื่อการวิจัยต่อเนื่องนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่าประการแรก ข้อเสนอในประเด็นหัวข้อการทำวิจัย ควรเป็นหัวข้อการพัฒนาทุนทางสังคมในมหาวิทยาลัยราชภัฏตามองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ และหัวข้อแนวทางการผสมผสานทุนทางสังคมของบ้านหนองบัวและของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ประการที่สองประเด็นประเภทของการวิจัย การวิจัยเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมนั้น จำเป็นต้องเป็นการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา (R&D หรือ research and development) และประการที่ 3 ผู้วิจัยไม่ควรยึดติดงบประมาณสนับสนุนงานวิจัย เพราะเงื่อนไขของการรับเงินงบประมาณอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของงานวิจัยได้

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ลักษณะทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ศึกษากรณี บ้านหนองโสนถ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมในกลุ่มทอผ้าไหมมีลักษณะความเป็นทุนทางสังคมสูง คือมีความไว้วางใจในตัวเองและสมาชิกกลุ่มสูงกว่า ทุนทางสังคมแบบบรรทัดฐาน และเครือข่าย

มีลักษณะความเป็นทุนทางสังคมแบบแนบแน่น ในขณะที่ความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกมีความสัมพันธ์แบบหละหลวม จะมุ่งความสำเร็จต่างตอบแทนมากกว่าความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยใช้ครัวเรือนของชาวบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัยตามแบบวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ใน บ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จำนวน 80 ครัวเรือน เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 การกำหนดจำนวนตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จำนวน 100 ครัวเรือน โดยการกำหนด

กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วย สูตรทาโร ยามาเน(Taro Yamane 1941: 547) ซึ่งมีระดับความเชื่อมั่นเป็น 86.67% จากการคำนวณจะได้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นจำนวน 80 ครีวเรือน

$$\text{สูตรที่ใช้} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด
 E = ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
 เมื่อแทนค่าสูตรจะได้

$$\begin{aligned} n &= \frac{100}{1 + 100 (0.05)^2} \\ &= 80 \text{ คน} \end{aligned}$$

2.2 การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างดำเนินการสุ่มโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) จับฉลากโดยไม่ใส่คืน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามขั้นตอนดังนี้

1.1 ผู้วิจัยทำบันทึกถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อให้ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมเก็บข้อมูลถึงกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนด้วยแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งผ่านการทดสอบความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือแล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ตอบแบบสอบถามจำนวน 80 ตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเองและผู้ช่วย พร้อมทั้งรอรับแบบสอบถามกลับ

1.3 ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บได้ทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาเรื่องข้อมูลที่ได้ทำการสอบถามไปแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการสอบถามใหม่ทันทีเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ถูกต้องมากขึ้น

2. **ข้อมูลทุติยภูมิ** โดยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital) และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และข้อมูลเปิดในอินเทอร์เน็ตจากเว็บไซต์ต่าง ๆ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1. เป็นคำถามทั่วไปเกี่ยวกับสถานะภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ และส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (Check List) จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 2. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคม จำนวน 24 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบ Likert โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

ระดับคะแนน	การแปลความหมาย
1	ตรงกับท่านน้อยที่สุด
2	ตรงกับท่านปานกลาง
4	ตรงกับท่านมาก
5	ตรงกับท่านมากที่สุด

วิธีการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารวิชาการ ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับทุนทางสังคมจากห้องสมุดและทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบแนวคิดของการวิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรพื้นที่ข้างเคียงบ้าน ละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีจำนวน 30 ครอบครัวแล้วนำเครื่องมือไป ตรวจสอบคุณภาพต่อไป

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. **ความตรง (Validity)** โดยทำการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนตรงตามที่ต้องการสอบถามโดยนำเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบแก้ไขให้มีความเที่ยงตรง และผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบแก้ไขให้มีความเที่ยงตรงจำนวน 3 ท่าน

2. **ความน่าเชื่อถือ (Reliability)** ด้วยการนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรบ้าน ละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีจำนวน 30 ครอบครัว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการหาค่าความน่าเชื่อถือ ด้วยการหาค่า r คือ ค่า Alpha (α) ที่ได้จากการคำนวณด้วยโปรแกรม SPSS ได้ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือเท่ากับ .935 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้

5. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และใช้สถิติวิเคราะห์ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาทำการตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้องของคำตอบในแต่ละประเด็นพร้อมทั้งทำการกำหนดรหัส เพื่อนำมาใช้ในการคำนวณทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Statistic Package for Social Science – SPSS)

2. นำผลการคำนวณมาสร้างตาราง ทำการอ่านค่าและวิเคราะห์ผล

3. อภิปรายผลของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อนำไปสู่การพิจารณาหาข้อเสนอแนะแนวทางในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) ค่ามัธยฐาน (median) และค่าฐานนิยม (mode)

2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐานที่เป็นความแตกต่าง โดยใช้ค่า t-test, F-test ในรูปของการวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance, ANOVA) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน “ความแตกต่าง” (differences)

3. การสร้างตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ตัวแบบการถดถอยเชิงเส้นตรงพหุคูณ (Multiple Linear Regressions) จากตัวแปรอิสระที่มีการวัดตามมาตราอันตรภาค (interval scale) และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

4. เกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายข้อมูลของตัวแปรตาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย วิธีการแปลผลแบบทดสอบส่วนนี้ได้ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) เป็นดัชนีในการแบ่งระดับการประเมินซึ่งกำหนดเป็น 5 ระดับ และ ในแต่ละระดับมีค่าพิสัยที่ได้จากการคำนวณจากสูตร ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{พิสัย} &= \frac{\text{คะแนนสูง} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= 0.80
 \end{aligned}$$

จึงวิเคราะห์ช่วงของคะแนนและความหมายได้ดังนี้

คะแนนระหว่าง	4.21-5.00	หมายถึงมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนระหว่าง	3.41-4.20	หมายถึงมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก
คะแนนระหว่าง	2.61-3.40	หมายถึงมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนระหว่าง	1.81-2.60	หมายถึงมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับน้อย
คะแนนระหว่าง	1.00-1.80	หมายถึงมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยะปาริชาติ จังหวัดราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทุนทางสังคม ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม และเสนอแนะการใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชน ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสุ่มตัวอย่างจากประชาชนที่อาศัยอยู่ที่บ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอดำรงวิทยะปาริชาติ จังหวัดราชบุรี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 80 ครัวเรือน ซึ่งในส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษา โดยลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สมมุติฐานของการวิจัย

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งตาม สถานภาพทางประชากร สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม คือ

ตารางที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

(N =80)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพทางประชากร		
<u>เพศ</u>		
ชาย	33	41.3
หญิง	47	58.7
รวม	80	100.0
<u>อายุ</u>		
21-30 ปี	4	5.0
31-40 ปี	4	5.0

ตารางที่ 1(ต่อ)

(N =80)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
41-50 ปี	20	25.0
51-60 ปี	20	25.0
61 ปีขึ้นไป	32	40.0
รวม	80	100.0
สถานภาพทางเศรษฐกิจ		
<u>อาชีพ</u>		
รับราชการ	2	2.5
รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ	5	6.3
เกษตรกร	21	26.3
พนักงานบริษัท	3	3.8
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	26.3
รับจ้างทั่วไป	25	31.3
อื่นๆ โปรดระบุ	3	3.8
รวม	80	100.0
<u>รายได้ (ต่อเดือน)</u>		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	15	18.8
5,000-7, 000 บาท	47	58.3
7,001-9,000 บาท	11	13.8
มากกว่า 9, 000 บาท	7	8.8
รวม	80	100.0
สถานภาพทางสังคม		
<u>ระดับการศึกษา</u>		
ประถมศึกษา	52	65.0
มัธยมศึกษา	14	17.5
ปวช./ปวส.	10	12.5
ปริญญาตรี	4	5.0
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0
อื่นๆ โปรดระบุ	0	0
รวม	80	100.0

ตารางที่ 1 (ต่อ)

(N =80)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
<u>การตั้งถิ่นฐาน</u>		
น้อยกว่า 5 ปี	2	2.5
5-20 ปี	42	52.5
21-40 ปี	23	28.8
41-60 ปี	12	15.0
มากกว่า 60 ปี	1	1.3
รวม	80	100.0
<u>เครือญาติ</u>		
น้อยกว่า 10 คน	53	66.3
10-20 คน	25	31.3
21-30 คน	0	0
31 คนขึ้นไป	2	2.4
รวม	80	100.0
<u>การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน</u>		
มาก	43	53.8
ปานกลาง	17	21.3
น้อย	20	25.0
รวม	80	100.0

จากตารางที่ 1 แสดงสถานภาพทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

1. สถานภาพทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือ 47 คน คิดเป็นร้อยละ 58.7 และเป็นเพศชาย 33 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 ทั้งนี้เนื่องจากเพศชายชาวบ้านลว่าส่วนใหญ่จะไปทำงานต่างถิ่น จึงทำให้ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 เนื่องจากบ้านละว้าหมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรีมีผู้สูงอายุที่เกษียณจากการทำงานแล้วกลับมาอยู่บ้านเกิดเป็นจำนวนมาก รองลงมา คือ 41-50 ปี, 51-60 ปี ร้อยละ 25.0 และช่วงอายุ 21-30 ปี, 31-40 ปี ร้อยละ 5.0

2. สถานภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 เนื่องจากชาวบ้านละว้าบางส่วนไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องรับจ้างเก็บผลผลิต เก็บหญ้า โขยดิน ฯลฯ รองลงมา คือ เกษตรกรรม จำนวน 21 คน, ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และรัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3

รายได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 5,000-7,000 จำนวน 47 คิดเป็นร้อยละ 58.3 เนื่องจากอาชีพที่ทำส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป รวมถึงระดับการศึกษาที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถม รองลงมารายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 และรายได้ 7,001-9,000 บาท จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8

3. สถานภาพทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0 เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่าจึงจบการศึกษาชั้นพื้นฐานคือระดับประถม รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และระดับปวส./ปวช. จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5

การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน 5-20 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 เนื่องจากชาวบ้านละว้าส่วนใหญ่เมื่อเข้าสู่วัยทำงานนิยมไปทำงานต่างถิ่นจึงไม่ได้อาศัยอยู่เป็นประจำ เมื่อถึงวัยเกษียณ จึงกลับมา รองลงมา คือ 21-40 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และ 41-60 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0

เครือญาติ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเครือญาติน้อยกว่า 10 คน จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 66.3 เนื่องจาก ชาวบ้านครึ่งหนึ่งในบ้านละว้า เป็นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ อพยพมาตั้งถิ่นฐาน รองลงมา 10-20 คน จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 และ 31 คนขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในระดับมาก จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ไม่ได้มีขนาดใหญ่ คือ 100 หลังคาเรือน จำนวนสมาชิกไม่มากนักเมื่อมีงานหรือกิจกรรมต่างๆจึงต้องลงแรงช่วยเหลือกัน รองลงมา คือ ในระดับน้อย ร้อยละ 25.0 และระดับปานกลาง ร้อยละ 21.3

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายทุนทางสังคมด้านปทัสถาน และทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ คือ

ตารางที่ 2 ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

(N= 80)

ทุนทางสังคม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.ทุนทางสังคมด้านเครือข่าย			
- ท่านพบปะสนทนากับสมาชิกภายในครอบครัวของท่านเป็นประจำ	3.85	.695	มาก
- ท่านไปร่วมกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ตำบล โดยสม่ำเสมอ	3.59	1.040	มาก
- ท่านมักเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม สหกรณ์ ร้านค้า สมาคม หรือองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นภายในหมู่บ้านเสมอ	3.36	1.128	ปานกลาง
- ท่านมีการทำงาน/ติดต่อกับเครือข่ายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน	2.85	.943	ปานกลาง
- ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวของท่านเองเมื่อมีปัญหาส่วนตัว	4.59	.630	มากที่สุด
- ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเครือญาติเมื่อมีปัญหาส่วนตัว	4.55	.634	มากที่สุด
- ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเมื่อมีปัญหาส่วนตัว	3.86	.631	มาก
- ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนนอกชุมชนเมื่อมีปัญหาส่วนตัว	3.90	.648	มาก
ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายในภาพรวม	3.81	.793	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(N= 80)

ทุนทางสังคม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
2.ทุนทางสังคมด้านปทัสถาน			
- ท่านมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านและตำบล	4.09	.697	มาก
- ท่านไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงบนถนน ในแม่น้ำ ลำคลอง หรือในสถานที่สาธารณะ	4.03	.663	มาก
- ท่านคิดว่าคนที่มิหน้าที่ในการเสียภาษี ควรต้องเสียภาษีเป็นประจำ	4.89	.574	มากที่สุด
- ท่านแสดงความเคารพพบนอบต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และบุคคลที่มีคุณธรรมเสมอ	4.96	.191	มากที่สุด
- ท่านให้ความช่วยเหลือส่วนรวมของหมู่บ้านด้วยการบริจาคทรัพย์ หรือแรงงานตามสมควร เช่น สร้างวัด ศาลาประชาคม หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์	4.38	.700	มาก
- ท่านมีความเชื่อว่าศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี	5.00	.000	มากที่สุด
- ท่านชอบซื้อหวย	2.31	1.154	น้อย
- ท่านชอบการเสี่ยงโชค	2.33	1.145	น้อย
ทุนทางสังคมด้านปทัสถานในภาพรวม	3.99	.571	มาก
3.ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ			
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อคนในชุมชน	4.59	.669	มากที่สุด
- ความไว้วางใจที่คนในชุมชนมีต่อท่าน	4.54	.693	มากที่สุด
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อตำรวจ	4.49	.811	มาก
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อทหาร	4.69	.667	มากที่สุด
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อครู	4.85	.480	มากที่สุด
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	4.91	.326	มากที่สุด
- ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อ อบต. /อบจ.	4.90	.439	มากที่สุด
- ความไว้วางใจในด้านความปลอดภัยในชุมชน	4.86	.347	มากที่สุด
- ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจในภาพรวม	4.72	.554	มากที่สุด
ทุนทางสังคมโดยรวม	4.05	.375	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทุนทางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.05 เมื่อเปรียบเทียบทุนทางสังคมทั้ง 3 ด้าน พบว่ามีระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.72 รองลงมาคือ ทุนทางสังคมด้านปทัสถานอยู่ที่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.99 และระดับทุนทางสังคมน้อยที่สุด คือทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแต่ยังคงอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.81

และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด คือ สามารถขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวของตนเองเมื่อมีปัญหาส่วนตัว รองลงมา คือสามารถขอความช่วยเหลือจากเครือญาติเมื่อมีปัญหาส่วนตัว และสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนนอกชุมชนเมื่อมีปัญหาส่วนตัว ค่าเฉลี่ย 4.59, 4.55 และ 3.90 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีทุนทางสังคมด้านปทัสถานมากที่สุด คือ มีความเชื่อว่าศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี รองลงมา คือ แสดงความเคารพนบถต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และบุคคลที่มีคุณธรรมเสมอ และคิดว่าคนที่มิหน้าที่ในการเสียภาษี ควรต้องเสียภาษีเป็นประจำ ค่าเฉลี่ย 5.00, 4.90 และ 4.89 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจมากที่สุด คือ ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน รองลงมา คือ ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อ อบต. /อบจ. และ ความไว้วางใจในด้านความปลอดภัยในชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.91, 4.90 และ 4.86 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยโดยตั้งสมมติฐานตามรายตัวแปรไว้ดังนี้

- สมมติฐานที่ 1** ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามเพศ
- 1.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามเพศ
 - 1.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามเพศ
 - 1.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามเพศ

ตารางที่ 3 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ

ตัวแปรตาม ระดับ ทุนทางสังคม	ตัวแปร อิสระ เพศ	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig	T-test	Sig
ทุนทางสังคม โดยรวม	ชาย	33	4.08	.232	3.333	.072	.555	.580
	หญิง	47	4.04	.371				
	รวม	80	4.06	.301				
เครือข่าย	ชาย	33	3.82	.501	.140	.709	.049	.961
	หญิง	47	3.81	.487				
	รวม	80	3.81	.494				
ปทัสถาน	ชาย	33	3.64	.220	5.124	.026	.448	.655
	หญิง	47	3.60	.390				
	รวม	80	3.62	.305				
ความไว้วางใจ	ชาย	33	4.77	.297	4.019	.048	.823	.413
	หญิง	47	4.69	.517				
	รวม	80	4.73	.407				

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ T-test แบบ 2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (p-value=0.580) แสดงว่าในภาพรวมแล้วระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยของชาย มีค่าเท่ากับ 4.08 และหญิงมีค่าเท่ากับ 4.04 จึงจะเห็นได้ว่าระดับทุนทางสังคมโดยรวมของเพศชาย และเพศหญิง มีระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อจากค่าเฉลี่ยของตัวอย่างแล้ว พบว่า ระดับทุนทางสังคมของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิงเล็กน้อย และเมื่อเปรียบเทียบระดับทุนทางสังคมรายด้านแล้วก็สอดคล้องกับภาพรวมดังกล่าวที่ระดับทุนทางสังคมเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อย เพศที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.961) จึงปฏิเสธสมมติฐาน นั่นคือ ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันตามเพศ เพศที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.655) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

นั่นคือ ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานไม่แตกต่างกันไปตามเพศ เพศที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.413$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน นั่นคือ ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานที่ 2 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามอายุ

2.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอายุ

2.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามอายุ

2.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 4 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ

ตัวแปรตาม ระดับทุนทางสังคม	ตัวแปรอิสระ อายุ	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทางสังคมโดยรวม	21-30 ปี	4	3.48	.564	6.382	.000*
	31-40 ปี	4	3.74	.239		
	41-50 ปี	20	4.05	.307		
	51-60 ปี	20	4.17	.244		
	61 ปีขึ้นไป	32	4.10	.253		
	รวม	80	3.90	.321		
เครือข่าย	21-30 ปี	4	3.17	.449	4.778	.002*
	31-40 ปี	4	3.19	.806		
	41-50 ปี	20	3.91	.391		
	51-60 ปี	20	3.94	.432		
	61 ปีขึ้นไป	32	3.84	.444		
	รวม	80	3.61	.504		
ปทัสถาน	21-30 ปี	4	3.13	.510	3.787	.007*
	31-40 ปี	4	3.50	.102		
	41-50 ปี	20	3.61	.321		
	51-60 ปี	20	3.76	.346		
	61 ปีขึ้นไป	32	3.61	.260		
	รวม	80	3.55	.307		

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ตัวแปรตาม ระดับทุนทางสังคม	ตัวแปรอิสระ อายุ	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ความไว้วางใจ	21-30 ปี	4	4.16	.868	3.261	.016*
	31-40 ปี	4	4.53	.257		
	41-50 ปี	20	4.62	.556		
	51-60 ปี	20	4.80	.365		
	61 ปีขึ้นไป	32	4.85	.261		
	รวม	80	4.59	.553		

$$\alpha = 0.05$$

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (p-value=0.000) แสดงว่าในภาพรวมแล้ว อายุต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบระดับอายุแต่ละช่วงแล้วจะเห็นได้ว่าระดับอายุ 51-60 จะมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

อายุที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.002) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยช่วงอายุ 51- 60 ปี มีระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือช่วงอายุ 21-30 ปี

อายุที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.007) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยช่วงอายุ 51- 60 ปี มีระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือช่วงอายุ 21-30 ปี

อายุที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.016) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยช่วงอายุ 51- 60 ปี มีระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือช่วงอายุ 21-30 ปี

สมมติฐานที่ 3 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

3.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอาชีพ

3.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามอาชีพ

3.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 5 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ อาชีพ	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทาง สังคม โดยรวม	รับราชการ	2	4.21	.059	1.716	.129
	รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ	5	4.41	.165		
	เกษตรกร	21	4.04	.344		
	พนักงานบริษัท	3	3.76	.265		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	4.01	.390		
	รับจ้างทั่วไป	25	4.07	.217		
	อื่นๆ	3	3.97	.387		
	รวม	80	4.06	.261		
เครือข่าย	รับราชการ	2	4.31	.265	2.294	.044*
	รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ	5	4.35	.418		
	เกษตรกร	21	3.89	.456		
	พนักงานบริษัท	3	3.38	.649		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	3.80	.439		
	รับจ้างทั่วไป	25	3.70	.472		
	อื่นๆ	3	3.67	.711		
	รวม	80	3.87	.487		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ อาชีพ	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ปทัสถาน	รับราชการ	2	3.50	.177	.915	.489
	รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ	5	3.88	.125		
	เกษตรกรรวม	21	3.60	.416		
	พนักงานบริษัท	3	3.42	.144		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	3.60	.406		
	รับจ้างทั่วไป	25	3.66	.211		
	อื่นๆ	3	3.46	.144		
	รวม	80	3.58	.231		
ความ ไว้วางใจ	รับราชการ	2	4.812	.265	1.262	.286
	รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ	5	5.00	.000		
	เกษตรกรรวม	21	4.62	.507		
	พนักงานบริษัท	3	4.50	.250		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	4.63	.587		
	รับจ้างทั่วไป	25	4.86	.238		
	อื่นๆ	3	4.79	.361		
	รวม	80	4.74	.314		

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (p-value=0.129) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วอาชีพต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

อาชีพที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.044) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่อาชีพต่างกัน โดยกลุ่มอาชีพรัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ มีระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มอาชีพพนักงานบริษัท

อาชีพที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.489) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

อาชีพที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.286) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 4 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามรายได้

4.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามรายได้

4.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามรายได้

4.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 6 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ รายได้	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทาง สังคม โดยรวม	ต่ำกว่า 5,000 บาท	15	3.99	.220	1.392	.252
	5,000-7,000 บาท	47	4.11	.304		
	7,001-9,000 บาท	11	3.91	.449		
	9,000 บาทขึ้นไป	7	4.04	.349		
	รวม	80	4.01	.330		
เครือข่าย	ต่ำกว่า 5,000 บาท	15	3.58	.406	2.457	.069
	5,000-7,000 บาท	47	3.93	.475		
	7,001-9,000 บาท	11	3.67	.491		
	9,000 บาทขึ้นไป	7	3.85	.605		
	รวม	80	3.75	.492		
ปทัสถาน	ต่ำกว่า 5,000 บาท	15	3.58	.294	2.319	.082
	5,000-7,000 บาท	47	3.69	.299		
	7,001-9,000 บาท	11	3.41	.388		
	9,000 บาทขึ้นไป	7	3.59	.419		
	รวม	80	3.56	.35		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ รายได้	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ความ ไว้วางใจ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	15	4.83	.298	.426	.735
	5,000-7,000 บาท	47	4.72	.455		
	7,001-9,000 บาท	11	4.66	.618		
	9,000 บาทขึ้นไป	7	4.66	.277		
	รวม	80	4.71	.412		

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (p-value=0.252) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วรายได้ต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

รายได้ที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.069) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

รายได้ที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.082) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

รายได้ที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.735) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 5 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างไปตามระดับการศึกษา

5.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างไปตามระดับการศึกษา

5.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างไปตามระดับการศึกษา

5.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างไปตามระดับ

การศึกษา

ตารางที่ 7 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ ระดับการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทาง สังคม โดยรวม	ประถมศึกษา	52	4.12	.239	4.900	.004*
	มัธยมศึกษา	14	4.08	.309		
	ปวช./ปวส.	10	3.73	.495		
	ปริญญาตรี	4	3.96	.376		
	รวม	80	3.97	.354		
เครือข่าย	ประถมศึกษา	52	3.86	.414	.806	.494
	มัธยมศึกษา	14	3.80	.586		
	ปวช./ปวส.	10	3.60	.629		
	ปริญญาตรี	4	3.84	.739		
	รวม	80	3.77	.592		
ปัสถาน	ประถมศึกษา	52	3.65	.300	2.073	.111
	มัธยมศึกษา	14	3.69	.324		
	ปวช./ปวส.	10	3.39	.427		
	ปริญญาตรี	4	3.59	.344		
	รวม	80	3.58	.348		
ความ ไว้วางใจ	ประถมศึกษา	52	4.84	.266	8.273	.000*
	มัธยมศึกษา	14	4.75	.370		
	ปวช./ปวส.	10	4.20	.762		
	ปริญญาตรี	4	4.47	.544		
	รวม	80	4.56	.485		

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่าค่า (p-value=0.004) แสดงว่า ในภาพรวมแล้ว

ชาวบ้านละว้าที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

ระดับการศึกษาที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.494$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ระดับการศึกษาที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.111$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ระดับที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.000$) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่อายุต่างกัน โดยกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีระดับทุนทางสังคม

ด้านความไว้วางใจมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีการศึกษาระดับ ปวช./ปวส.

สมมติฐานที่ 6 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

6.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

6.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

6.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

ตารางที่ 8 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

ตัวแปรตาม ระดับทุนทาง สังคม	ตัวแปรอิสระ ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทางสังคม โดยรวม	ต่ำกว่า 5 ปี	2	3.69	.324	.947	.442
	5-20 ปี	42	4.08	.311		
	21-40 ปี	23	4.03	.251		
	41-60 ปี	12	4.09	.450		
	60 ปีขึ้นไป	1	3.83	-		
	รวม	80	3.94	.267		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทาง สังคม โดยรวม	ต่ำกว่า 5 ปี	2	3.69	.324	.947	.442
	5-20 ปี	42	4.08	.311		
	21-40 ปี	23	4.03	.251		
	41-60 ปี	12	4.09	.450		
	60 ปีขึ้นไป	1	3.83	-		
	รวม	80	3.94	.267		
เครือข่าย	ต่ำกว่า 5 ปี	2	3.25	.883	1.682	.163
	5-20 ปี	42	3.80	.493		
	21-40 ปี	23	3.79	.408		
	41-60 ปี	12	4.07	.521		
	60 ปีขึ้นไป	1	3.50	-		
	รวม	80	3.68	.461		
ปัทสนาน	ต่ำกว่า 5 ปี	2	3.44	.088	.369	.830
	5-20 ปี	42	3.65	.339		
	21-40 ปี	23	3.58	.308		
	41-60 ปี	12	3.61	.386		
	60 ปีขึ้นไป	1	3.50	-		
	รวม	80	3.55	.224		
ความ ไว้วางใจ	ต่ำกว่า 5 ปี	2	4.38	.177	.937	.447
	5-20 ปี	42	4.80	.370		
	21-40 ปี	23	4.71	.450		
	41-60 ปี	12	4.59	.635		
	60 ปีขึ้นไป	1	4.50	-		
	รวม	80	4.59	.326		

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 8 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.442$) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.163$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.830$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value}=0.447$) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 7 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

7.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

7.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

เครือข่าย

7.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามจำนวน

เครือข่าย

ตารางที่ 9 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ จำนวนเครือข่าย	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทาง สังคม โดยรวม	น้อยกว่า 10 คน	53	4.03	.232	1.626	.203
	10-20 คน	25	4.13	.441		
	31 คนขึ้นไป	2	3.79	.530		
	รวม	80	3.98	.401		
เครือข่าย	น้อยกว่า 10 คน	53	3.72	.466	3.426	.038*
	10-20 คน	25	4.02	.506		
	31 คนขึ้นไป	2	4.00	.177		
	รวม	80	3.91	.383		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ตัวแปรตาม ระดับทุน ทางสังคม	ตัวแปรอิสระ จำนวนเครือข่าย	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ปทัสถาน	น้อยกว่า 10 คน	53	3.60	.222	1.146	.323
	10-20 คน	25	3.69	.486		
	31 คนขึ้นไป	2	3.38	.353		
	รวม	80	3.55	.353		
ความ ไว้วางใจ	น้อยกว่า 10 คน	53	4.77	.325	3.188	.047*
	10-20 คน	25	4.70	.558		
	31 คนขึ้นไป	2	4.00	1.061		
	รวม	80	4.49	.648		

 $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 9 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (p-value=0.203) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วจำนวนเครือข่ายต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

จำนวนเครือข่ายที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.038) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกันโดยกลุ่มที่มีเครือข่าย 10-20 คน มีระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีเครือข่ายน้อยกว่า 10 คน

จำนวนเครือข่ายที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.323) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

จำนวนเครือข่ายที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.047) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยกลุ่มที่มีเครือข่ายน้อยกว่า 10 คน มีระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีเครือข่าย 31 คนขึ้นไป

สมมติฐานที่ 8 ระดับทุนทางสังคมโดยรวมแตกต่างกันไปตามส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

8.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

8.2 ระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกันไปตามส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

8.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ตารางที่ 10 การทดสอบสมมติฐานระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ตัวแปรตาม ระดับทุนทางสังคม	ตัวแปรอิสระ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน	N	$\bar{X}$	S.D.	F-test	Sig
ทุนทางสังคมโดยรวม	มาก	43	4.12	.252	4.652	.012*
	ปานกลาง	17	4.11	.302		
	น้อย	20	3.88	.403		
	รวม	80	4.03	.319		
เครือข่าย	มาก	43	3.93	.340	6.432	.003*
	ปานกลาง	17	3.90	.511		
	น้อย	20	3.50	.618		
	รวม	80	3.77	.489		
ปทัสถาน	มาก	43	3.69	.314	3.507	.035*
	ปานกลาง	17	3.63	.342		
	น้อย	20	3.46	.314		
	รวม	80	3.59	.323		
ความไว้วางใจ	มาก	43	4.73	.451	.453	.637
	ปานกลาง	17	4.80	.337		
	น้อย	20	4.66	.500		
	รวม	80	4.73	.429		

$\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 10 พบว่า ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่าค่า (p-value=0.012) แสดงว่า ในภาพรวมแล้วชาวบ้านละว้าที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.003) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากมีระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนน้อย

การมีส่วนร่วมในการกิจกรรมชุมชนที่ต่างกันมีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.035) จึงยอมรับสมมติฐาน นั่นคือค่าเฉลี่ยระดับทุนทางสังคมอย่างน้อย 2 กลุ่มที่ต่างกัน โดยกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากมีระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายมากที่สุด ส่วนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนน้อย

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.637) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม

ตารางที่ 11 ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางประชากร สถานภาพทางเศรษฐกิจ

และสถานภาพทางสังคม กับทุนทางสังคม

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t/F	Sig
(Constant)	4.156	.390	-	10.647	.000
อายุ	.068	.042	.243	1.621	.030*
การศึกษา	-.068	.047	-.190	-1.432	.156
อาชีพ	-.015	.025	-.070	-.579	.565
จำนวนเครือญาติ	.016	.059	.032	.278	.782
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน	-.087	.042	.230	-2.090	.040*

* นัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 11 พบว่า ตัวทำนาย (estimator) ใช้ในการทำนาย (estimate) ระดับทุนทางสังคมได้แก่ อายุมากที่สุด และรองลงมา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ซึ่งเขียนเป็นสมการ Multiple Linear Regressions ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 4.156 + .243X_1 + .230X_2$$

เมื่อ X_1 = อายุ

X_2 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษานานละว่า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey) เพื่อศึกษา ทุนทางสังคม ของชาวนานละว่า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี โดยใช้ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) จากการศึกษาปัจจัยทุนทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ที่มีผลต่อ ทุนทางสังคม 3 ด้าน ได้แก่ เครือข่าย ปทัสถาน ความไว้วางใจ ซึ่งได้นำมาเป็นกรอบแนวคิด ในการวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ คราวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านละว่า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จำนวน 80 คราวเรือน เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากคราวเรือนที่อาศัยอยู่ใน บ้านละว่า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จำนวน 100 คราวเรือน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมได้มา จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วย สูตรทาโร ยามานะ Taro Yamane เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่ม ตัวอย่างไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จ ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐานด้วยการ วิเคราะห์ด้วยวิธี One-way ANOVAs นำกลุ่มตัวแปรมาสร้างตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ตัวแบบการถดถอยเชิงเส้นตรงพหุคูณ (Multiple Linear Regressions)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษานานละว่า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย สถานภาพทางประชากร สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม ที่ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง

(ร้อยละ 58.7) ส่วนใหญ่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 40.0) มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด (ร้อยละ 31.3) และมีรายได้ส่วนใหญ่ประมาณ 5,000-7,000 (ร้อยละ 58.3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 65.0) มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน 5-20 ปี (ร้อยละ 52.5) ส่วนใหญ่มีเครือญาติน้อยกว่า 10 คน (ร้อยละ 66.3) และมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในระดับมาก (ร้อยละ 53.8)

2. ระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมพบว่า มีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยจะเห็นได้ว่าระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.72 รองลงมาคือระดับทุนทางสังคมด้านปทัสถาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 และน้อยที่สุดคือระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.8

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

3.1 ผู้วิจัยใช้วิธีการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร โดยใช้ค่า t-test, F-test ในรูปของการวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance, ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 สรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า เพศโดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ T-test แบบ 2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.580$) ระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยของชาย มีค่าเท่ากับ 4.08 และหญิงมีค่าเท่ากับ 4.04 จึงจะเห็นได้ว่าระดับทุนทางสังคมโดยรวมของเพศชาย และเพศหญิง มีระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกัน กัน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อดูจากค่าเฉลี่ยของตัวอย่างแล้ว พบว่า ระดับทุนทางสังคมของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิงเล็กน้อย และเมื่อเปรียบเทียบระดับทุนทางสังคมรายด้านแล้วก็สอดคล้องกับภาพรวมดังกล่าวที่ระดับทุนทางสังคมเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อย

สมมติฐานที่ 2 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า อายุ โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.000$) แสดงว่า อายุต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบระดับอายุแต่ละช่วงแล้วจะเห็นได้ว่าระดับอายุ 51-60 จะมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีระดับทุนทางสังคมเฉลี่ยต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

สมมติฐานที่ 3 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า อาชีพ โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน

(ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.129$) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วอาชีพต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 4 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้ ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่ารายได้ โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.252$) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วรายได้ต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 5 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ระดับการศึกษา โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่าค่า ($p\text{-value}=0.004$) แสดงว่าชาวบ้านละแวกที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

สมมุติฐานที่ 6 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.442$) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 7 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือญาติ ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า จำนวนเครือญาติ โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($p\text{-value}=0.203$) มากกว่าค่า $\alpha = 0.05$ แสดงว่าในภาพรวมแล้วจำนวนเครือญาติต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมไม่ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 8 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน โดยภาพรวม จากผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่าค่า ($p\text{-value}=0.012$) แสดงว่า ในภาพรวมแล้วชาวบ้านละแวกที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนต่างกันจะมีระดับทุนทางสังคมต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

3.2 ผู้วิจัยนำกลุ่มตัวแปรมาสร้างตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ตัวแบบการถดถอยเชิงเส้นตรงพหุคูณ (Multiple Linear Regressions) ทั้งนี้มีปัจจัยทุนทางสังคมได้รับเลือกเข้าสมการคือ อายุ (X_1) และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (X_2) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทุนทางสังคมดังกล่าวมีผลต่อระดับทุนทางสังคม สามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ คือ

$$\hat{Y} = 4.156 + 0.243 X_1 + 0.230 X_2$$

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาบ้านละว้าหมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลจากคะแนนระดับทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 บ่งชี้ชี้ว่าระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจากมากไปน้อยและเปรียบเทียบทุนทางสังคมทั้ง 3 ด้าน พบว่ามีระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจในระดับมากที่สุด คือ ความไว้วางใจที่มีต่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.72 รองลงมาคือ ทุนทางสังคมด้านปทัสถานอยู่ที่ระดับมาก คือ มีความเชื่อว่าศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.99 และระดับทุนทางสังคมน้อยที่สุด คือ ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแต่ยังคงอยู่ในระดับมาก คือ ขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัว เมื่อมีปัญหาส่วนตัว โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.81 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอภิเดช เนตรวิลา (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องลักษณะทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ศึกษากรณี บ้านหนองโสน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมในกลุ่มทอผ้าไหมมีลักษณะความเป็นทุนทางสังคมสูง คือมีความไว้วางใจในตัวเองและสมาชิกกลุ่มสูงกว่า ทุนทางสังคมแบบบรรทัดฐาน และเครือข่าย มีลักษณะความเป็นทุนทางสังคมแบบแนบแน่น ในขณะที่ความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกมีความสัมพันธ์แบบหลวม จะมุ่งความสำเร็จต่างตอบแทนมากกว่าความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ

2. จากการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่าระดับอายุและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนที่แตกต่างกันมีผลให้ระดับทุนทางสังคมในภาพรวมต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคมในทัศนะของ โรเบิร์ต ดี พัทนัม (อ้างถึงใน รัตนพงษ์ จันทะวงษ์ 2546: 38-40) ว่ารุ่นของคน เบื้องต้นพัทนามเข้าใจว่าวัยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชน วัยรุ่นจะมีส่วนร่วมน้อย วัยกลางคนจะมีส่วนร่วมปานกลาง เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ และการมีส่วนร่วมจะตกลงเมื่อ 40 ถึง บั้นปลายของชีวิต แต่ในความเป็นจริง พบว่าเหตุการณ์ในช่วงนั้นและระยะเวลาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมอย่างมาก และเมื่อคนรุ่นใดมีส่วนร่วมในชุมชนมากแล้ว แนวโน้มก็จะมีส่วนร่วมต่อไปเรื่อย ๆ และพบว่าในอเมริกาคนที่เกิดในช่วง 1910s-1940s เป็นรุ่นคนอเมริกันที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากที่สุดและมีความไว้วางใจกันมากกว่ารุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการเข้ารับการศึกษาระดับสูงตามโลกครั้งที่สอง ส่วนปัจจุบันที่พัทนามกล่าวว่าทุนทางสังคมของอเมริกาดลดลงเนื่องจาก กลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลในปัจจุบันเป็นรุ่นที่เกิดหลัง 1946s ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ช่วงทศวรรษที่ 1980s

นอกจากนี้ยังพบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลให้ระดับทุนทางสังคมในภาพรวมต่างกันซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคมในทัศนะของ โรเบิร์ต ดี พัทนัม ที่ว่า

การศึกษา เป็นบันไดในการเข้าสังคม การศึกษาแบ่งชนชั้นในสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ คนที่มี การศึกษาคงจะรวมตัวกัน เชื่อถือกัน เพราะส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความถนัด มี ทรัพยากร มีอนาคตที่ดีพอจะเทียบเท่ากันได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าบ้านละว้าหมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี มี ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายน้อยที่สุด โดยเฉพาะเครือข่ายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ เนื่องมาจากชาวบ้านไม่ค่อยได้ติดต่อกับชุมชนใกล้เคียง แต่จะมีเพียงผู้นำชุมชนเท่านั้นที่ เป็นผู้ติดต่อ ดังนั้นจึงควรที่จะมีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น นำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาขายหรือแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และพบว่า อายุมีผลต่อระดับ ทุนทางสังคม โดยมีแนวโน้มว่าอายุมากขึ้นระดับทุนทางสังคมจะมากขึ้นด้วย เนื่องจากผู้ที่มีอายุ มากจะมีส่วนร่วมในชุมชนมาก เป็นที่เคารพนับถือและน่าเชื่อถือทำให้คนในชุมชนไว้วางใจ ดังนั้น จึงควรจัดกิจกรรมให้วัยรุ่นและผู้สูงอายุได้ทำร่วมกัน เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำสืบ ทอดกันมา แกะเขารุ่นหลัง เช่น การทอเสื่อ การทอผ้า การทำขนมเทียนงาสด นอกจากนี้ระดับ การศึกษา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน มีผลต่อระดับทุนทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดคือ ผู้ที่มี ระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มว่าจะมีทุนทางสังคมน้อยลง ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะ เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนโดยมีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectually involved) คือ ร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ และร่วมในการมีวิสัยทัศน์ มากกว่าการมีส่วนร่วมทางกายภาพ (physically involved) คือ ร่วมทำงานโดยใช้กำลัง และมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotionally involved) คือการมีความรัก ความ ผูกพันต่อเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น จึงควรสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนโดย ให้ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ (sense of ownership) โดยให้มีส่วน ร่วมในกิจกรรมทั้งทางกาย ทางสติปัญญา และทางอารมณ์ ประกอบกันด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่อื่น เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัยครั้งนี้ และ ครอบคลุมปัจจัยทุนทางสังคมด้าน อื่นๆ มากขึ้น

2. การศึกษาด้านทุนทางสังคมยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณประกอบกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุป และสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการศึกษาด้านทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ชูวิสต์ ฤกษ์ศิริสุข. “รายงานพิเศษ ดร.อัมมาร สยามวารา สวมเสื้อ ‘มาร์กซิสต์’ เสนอ 4 กลไก
สังคมไทย.” เนชั่นสุดสัปดาห์ 8, 396 (มกราคม 2543) : 16-17.

ณัฐนรี ศรีทอง. “ศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีบ้าน
หนองบัวห่มที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2549.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ทุนทางสังคม.” มติชน, 31 กรกฎาคม 2541, 6.

บัวพันธ์ พรหมพักพิง และสุวิทย์ ชีรสาคัด บก. “ทุนทางสังคม : มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ.”
ใน เอกสารสรุปผลการสัมมนา ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, 2546.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2543.

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพริกพื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2542.

ประไพ ศิวะลีราวิลาศ. “การพัฒนารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทาง
สังคม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

พระวิสิฐเสถียร. “ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

พีระ ถ้วน. “ศักยภาพของ “ทุนทางสังคม” ของชุมชนไชยเบอร์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการสารสนเทศสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. “ลักษณะทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง
ศึกษากรณี บ้านหนองโสน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2549.

- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และธนาคารออมสิน, 2542.
- รัตนพงษ์ จันทะวงษ์. “ทุนทางสังคมที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาดำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2546.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.
- สมใจ โลหะพุดตระกูล. “จ.ส.100 คลื่นวิทยุที่เกิดจากสำนักทางสังคมของชนชั้นกลางในเมือง.” ใน จดหมายข่าวประชาสังคม 18 (กันยายน-ธันวาคม 2543): 18.
- สุธรรม รัตนโชติ. การวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ท็อป, 2551.
- _____. “เอกสารประกอบการศึกษาวิชาการจัดการทุนทางสังคม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี.” 2549. (อัดสำเนา)
- สุริยันต์ สุวรรณราช และคณะ. “การบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.” ใน รายงานวิจัยคณะมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2543.
- เสรี พงศ์พิศ. กองทุนหมู่บ้าน สวัสดิการชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, 2544.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. ทุนทางสังคม. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง, ลำดับที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 มกราคม 2551. เข้าถึงได้จาก [http : //www.nesdb.go.th](http://www.nesdb.go.th).
- อเนก นาคะบุตร. ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, 2545.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. การระดมทุนเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2541.
- อุดม บัวเกษ. “ทุนทางสังคมในอำเภอลำพูน จังหวัดศรีสะเกษ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2548.

ภาษาอังกฤษ

Coleman, James S. "Social Capital in the Creation of Human Capital." American Journal of Sociology 94 (September 1988): 95-120.

Kawachi I., et al. "Social capital, income inequality and morality." Journal of Public Health (1997): 19-41.

Gillivray , Mac A. The glue factor- social capital, business innovation and trust : New Economics Foundation for the Association of Chartered Certified Accountants. New York : Mc Graw -Hill ,2002.

Putnam ,Robert D. Turning in, turning out: the strange disappearance of social capital in America. New Jersey : Political Science and Politics, 1995

_____. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. New Jersey : Princeton University Press, 1993.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง การสำรวจระดับทุนทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษานบ้านละว้า

หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาระดับทุนทางสังคม โดยศึกษาทุนทางสังคมใน 3 แบบ
(1) เครือข่าย (2) ปทัสถาน (3) ความไว้วางใจ
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ ส่วนร่วมในการบริการชุมชน
3. เสนอแนะการใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชน

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้ใช้สอบถามหัวหน้าครัวเรือนบ้านละว้าหมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้
ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน เครือญาติ ส่วนร่วมในการบริการชุมชน
ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับทุนทางสังคม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

5 ระดับ

2. กรุณาทำเครื่องหมาย [X] ในช่องสี่เหลี่ยมที่ท่านเลือกเพียงคำตอบเดียว
3. ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในครั้งนี้จะเก็บไว้เป็นความลับเพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น

สำหรับผู้วิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศของท่านคือ 1. ()
1. ☐ ชาย 2. ☐ หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุ (นับวันเกิดครั้งสุดท้าย) 2. ()
1. ☐ 21-30 ปี 2. ☐ 31-40 ปี
3. ☐ 41-50 ปี 4. ☐ 51-60 ปี
5. ☐ 61 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา 3. ()
1. ☐ ประถมศึกษา 2. ☐ มัธยมศึกษา 3. ☐ ปวช./ปวส.
4. ☐ปริญญาตรี 5. ☐ สูงกว่าปริญญาตรี 6. ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

4. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ 4. ()

1. ☐ รับราชการ 2. ☐ รัฐวิสาหกิจ/องค์กรของรัฐ 3. ☐ เกษตรกรรม
 4. ☐ พนักงานบริษัท 5. ☐ ค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว 6. ☐ รับจ้างทั่วไป
 7. ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

5. รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อเดือน) 5. ()

1. ☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท 2. ☐ 5,000-7,000 บาท
 3. ☐ 7,001-9,000 บาท 4. ☐ มากกว่า 9,000 บาท

6. ท่านอาศัยอยู่ที่บ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง จังหวัดราชบุรีเป็นระยะเวลากี่ปี 6. ()

1. ☐ น้อยกว่า 5 ปี 2. ☐ 5-20 ปี
 3. ☐ 21-40 ปี 4. ☐ 41-60 ปี
 5. ☐ มากกว่า 60 ปี

7. ท่านมีเรือยนต์ที่อาศัยอยู่ที่บ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จำนวน..... 7. ()

1. ☐ น้อยกว่า 10 คน 2. ☐ 10-20 คน
 3. ☐ 21-30 คน 4. ☐ 31 คนขึ้นไป

8. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

1. ☐ มาก 8. ()
 2. ☐ ปานกลาง
 3. ☐ น้อย

ส่วนที่ 2 ระดับทุนทางสังคมของบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

ระดับทุนทางสังคม กรุณาทำเครื่องหมาย [X] ลงในช่องสี่เหลี่ยมที่ท่านเลือกเพียงคำตอบเดียว

1. หมายถึง ตรงกับท่านน้อยที่สุด
2. หมายถึง ตรงกับท่านน้อย
3. หมายถึง ตรงกับท่านปานกลาง
4. หมายถึง ตรงกับท่านมาก
5. หมายถึง ตรงกับท่านมากที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับทุนทางสังคม					สำหรับ ผู้วิจัย
		1	2	3	4	5	
การวัดทุนทางสังคมด้านเครือข่าย							
9.	ท่านพบปะสนทนากับสมาชิกภายในครอบครัวของท่านเป็นประจำ						
10.	ท่านไปร่วมกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ตำบล โดยสม่ำเสมอ						
11.	ท่านมักเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม สหกรณ์ ร้านค้า สมาคม หรือองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นภายใน หมู่บ้านเสมอ						
12.	ท่านมีการทำงาน/ติดต่อกับเครือข่ายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน						
13.	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวของท่านเองเมื่อมีปัญหาส่วนตัว						
14.	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายเมื่อมีปัญหาส่วนตัว						
15.	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเมื่อมีปัญหาส่วนตัว						
16.	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนนอกชุมชนเมื่อมีปัญหาส่วนตัว						

ข้อที่	ข้อความ	ระดับทุนทางสังคม					สำหรับ ผู้วิจัย
		1	2	3	4	5	
การวัดทุนทางสังคมด้านปทัสถาน							
17.	ท่านมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านและตำบล						
18.	ท่านไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงบนถนนในแม่น้ำ ลำคลอง หรือในสถานที่สาธารณะ						
การวัดทุนทางสังคมด้านปทัสถาน							
19.	ท่านคิดว่าคนที่มีหน้าที่ในการเสียภาษีควรต้องเสียภาษีเป็นประจำ						
20.	ท่านแสดงความเคารพนบนอบต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และบุคคลที่มีคุณธรรมเสมอ						
21.	ท่านให้ความช่วยเหลือส่วนรวมของหมู่บ้านด้วยการบริจาคทรัพย์ หรือแรงงานตามสมควร เช่น สร้างวัด ศาลาประชาคม หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์						
22.	ท่านมีความเชื่อว่าศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี						
23.	ท่านชอบซื้อหวย						
24.	ท่านชอบการเสี่ยงโชค						
การวัดทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ							
25.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อคนในชุมชน						
26.	ความไว้วางใจที่คนในชุมชนมีต่อท่าน						
27.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อตำรวจ						
28.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อทหาร						
29.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อครู						

ข้อที่	ข้อความ	ระดับทุนทางสังคม					สำหรับ ผู้วิจัย
		1	2	3	4	5	
30.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อกำนัน/ ผู้ใหญ่บ้าน						
31.	ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อ อบต. /อบจ.						
32.	ความไว้วางใจในด้านความปลอดภัยใน ชุมชน						

ภาคผนวก ข
ค่าความเชื่อมั่น

Item-Total Statistics				
	Scale	Scale	Corrected	Alpha
	Mean if	Variance if	Item-Total	if Item Deleted
	Item Deleted	Item Deleted	Correlation	Cronbach's
Cap net 9	92.00	78.345	.497	.934
Cap net 10	91.90	79.266	.575	.932
Cap net 11	92.03	79.551	.636	.932
Cap net 12	92.07	78.754	.684	.931
Cap net 13	92.13	78.395	.641	.932
Cap net 14	91.93	80.340	.407	.934
Cap net 15	92.13	77.016	.634	.931
Cap net 16	92.07	78.202	.569	.932
Cap soc 17	92.60	78.662	.407	.935
Cap soc 18	92.17	77.454	.526	.933
Cap soc 19	92.17	75.730	.733	.930
Cap soc 20	92.13	75.913	.740	.930
Cap soc 21	92.00	76.897	.696	.931
Cap soc 22	92.10	76.507	.709	.930
Cap soc 23	92.20	76.579	.699	.930
Cap soc 24	92.07	77.375	.589	.932
Cap trust 25	92.20	77.476	.611	.932
Cap trust 26	91.90	77.817	.527	.933
Cap trust 27	92.00	78.345	.551	.933
Cap trust 28	92.17	76.282	.752	.930
Cap trust29	92.33	78.437	.586	.932
Cap trust30	92.37	78.861	.531	.933
Cap trust 31	92.33	78.782	.550	.933
Cap trust 32	92.33	78.782	.550	.933

Reliability coefficients

N of Cases = 30

N of Items = 25

Alpha = 0.935

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษา

ที่ ศษ 0520.303 / 0423

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
1 ม.3 ต.สามพระยา อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120

2 กุมภาพันธ์ 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษา

เรียน คุณประชา เกิดพุ่ม

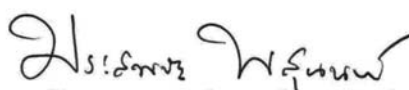
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดเพลง

ด้วยคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เปิดสอนรายวิชา 761 560 การศึกษาค้นคว้าอิสระ (Independent Studies) ให้แก่นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน โดยมุ่งเน้นการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการ การบริหาร หรือการจัดการในภาครัฐและภาคเอกชน

ในการนี้ คณะฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ นางสาวสุทธีวรรณ สุขศรีตากุล รหัสนักศึกษา 50601376 เข้าสอบถามข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาประกอบในการศึกษาค้นคว้าอิสระ โดยนักศึกษาจะดำเนินการเก็บข้อมูลในเดือนมีนาคม 2552 ทั้งนี้ สำหรับรายละเอียดต่างๆ คณะฯ ใคร่ขออนุญาตให้ นางสาวสุทธีวรรณ สุขศรีตากุล หมายเลขโทรศัพท์ 085 - 160 9610 เป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ทั้งนี้ คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสพชัย พสุนนท์)

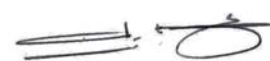
รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดีคณะวิทยาการจัดการ

คณะวิทยาการจัดการ

โทร. 0 3259 4043 - 50 ต่อ 1145

โทรสาร 0 32594 027

(นายประชา เกิดพุ่ม)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดเพลง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวสุทธีวรรณ สุขศรีดากุล
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	135 หมู่ 1 ซอย เพชรเกษม 92/2 ตำบลบางแคเหนือ อำเภอบางแค จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10160
ที่ทำงาน	โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2538	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมวัดรางบัว จังหวัดกรุงเทพ ฯ
พ.ศ.2542	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต เอกภาษาอังกฤษธุรกิจ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ.2550	ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและ ภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2547- ปัจจุบัน	บุคลากรฝ่ายทรัพยากรบุคคล โรงพยาบาลศิริราช